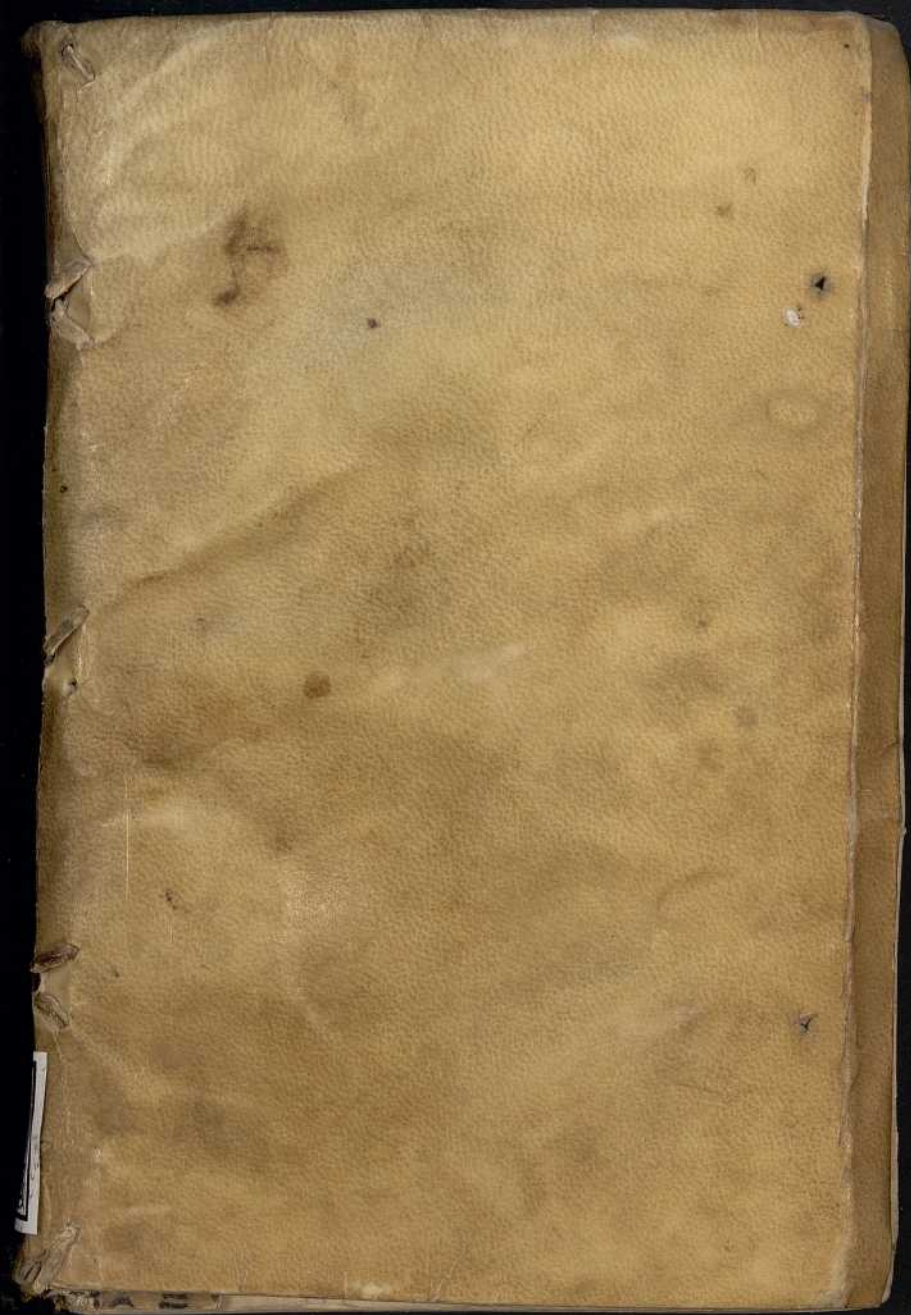

Handwritten text on a brown paper cover, oriented vertically. The text is written in a dark brown ink and appears to be "A. J. Schiller".

A
22-288

28
612

Microfilis.

IO

B. de la Roche de la Roche

270 to 7-5

1780
1781

28
612

Microfilus

IO. ANTONII
VIPERANI,
IN
M. T. CICERONIS
DE
OPTIMO GENERE ORATORVM;
COMMENTARIVS.

ANTVERPIÆ,
Ex officina Christophori Plantini,
Architypographi Regij.
M. D. LXXXI.

i 11804178

SVMMA PRIVILEGII.

REGIS Priuilegio cautum est, ne quis
citra Christophori Plantini Architypogra-
phi Regij voluntatem *Io. Antonij Viperani*
opera, intra octennium à die impressionis
absolutæ, imprimat, aut alibi impressa im-
portet, venaliæue habeat intra omnes ditio-
nis eius fines. qui secus faxit, poena multa-
bitur quæ expressa est in regio diplomate,
dato Bruxellæ 20. Martij, M. D. LXXVI.

Sign.

Iac. Blyleuen.

3

IO. ANT. VIPERANI
IN M. T. CICERONIS
DE OPTIMO GENERE
ORATORVM, COMMENTARIVS.

CV M auditorum opinione laus eloquentia contineatur; nam qui probari volunt, orationem formant ad eorum, qui audiunt, voluntatem; certè id genus dicendi maxime laudandum est, quod eorum commendationem habet, quorum prudens est sincerumq; iudicium, nihil ut possint nisi incorruptum & elegans audire: quale Atheniensium fuit; ita ut qui benediceret, Atticè dicere crederentur. Nam abundantia vitiosa Asiaticorum fuit, & concisa breuitas Spartarum; aliis quoque nationibus apta quadam & conueniens suis auribus & ingenio dictionis nota placuit; incorrupta verò sanitas & excellens orationis forma Atticorum est propria: qui praeter ceteros habentes aures teretes & religiosas, atque intelligens sapienterq; iudicium veram & perfectam eloquentiae speciem cognouerunt. Ceterum M. Tullius (& quidem inuidiae facibus inflammata sunt omnia) cum tanquam Asiaticus morderetur ab iis, qui Atticorum eloquentiam sua tenuitate & siccitate metuebantur, ut illorum insaniam praestantissimorum Oratorum auctoritate coargueret, Aeschinis & Demosthenis inter se contrarias ac longè optimas orationes conuertit: quarum videlicet exemplo apertè intelligerent Attici esse orationem ad id quodcumque decet accommodare, & humilia subtiliter, magna grauitate, mediocria temperatè dicere: alioquin si ornate grauitate & copiose dicere non est Atticorum, ne Aeschines quidem & Demosthenes

A 2

*Isthenes Attici fuerunt; cum iidem grauiter & ornate
exerint. Sed priusquam orationum argumenta ex-
plicaret & causam, quæ in iudicium ducta est, paucis
de optimo genere Oratorum & absoluta eloquentia for-
ma differuit, quo perfecti Oratoris facies ab iis cerneretur,
qui Attici, hoc est, excellētes atque optimi Orato-
res dici volebant: quam quidem pluribus in Oratore
ad Brutum expressit. Et quoniam cuiusq; rei quedam
est forma, quam ideam Plato vocat, quæ nullo sensu
percipitur, cogitatione tantum & mente comprehendi-
tur; Oratoris quoque sua est species & quasi figura;
quam doctissimi viri animo quidem viderunt, sed in
nullo conspexerunt. Siquidem perfectionem ipsam rerum
ob imbecillem humana naturæ conditionem asse-
qui non possumus: verum hoc magis quisque aliis ex-
cellit, quo magis ad eloquentiæ perfectam speciem vim
suam accommodat. Atq; vt pœta cum alicuius ducis
personam fingunt, Imperatoris egregiam formam, quæ
in animo insidet, contemplantur, ad cuius similitudi-
nem actiones illius referunt; vtq; etiam Poëtis affines
pictores pulchram aliquam mulierem depingentes ad
excogitatam pulchritudinis speciem artem & manum
dirigunt; sic boni Oratores eloquentiæ figuram ante o-
culos sibi proponunt, ad quam dictionē suam deducunt.
Quare non est intelligentis hominum facultate non il-
larum virtute rerum præstantiam circumscribere; nec
quid in re optimum sit querere, sed quid in homine sit
dicere; & rem vnā genere ex hominum ingeniis &
dissimilitudine in plures formas distinguere. Itaque
prudenter Cicero primum docet eloquentiæ vnum &
perfectum genus esse, non in plures formas secari, sicut
pœtica in plures species certis propriisq; differentiis
inter se disinctas secernitur; deinde quale illud sit ac
cui*

cui simile demonstrat; postremò de se ipso pauca & modestè differit, ac simul causam reddit cur duorum prestantissimorum Oratorum orationes conuerterit, & quo pariter modo ac ratione in Latinum transtulerit ostendit. Inquit igitur:

Oratorum genera esse dicuntur tanquam poetarum. id secus est.

Genus pro specie siue forma sæpè dicit Cicero, atque etiã interdum Aristoteles; quoniam ab ipsa quoque forma tanquam à capite res plures deducuntur. Licetq; Orator poëta finitimus sit & verborum ornamentis, & numerorum concinnitate, non tamen, ut poetarum sunt inter se natura & vi distincta ac perfecta forme, sic etiam sunt Oratorum; cum eloquentia sit una tantum absoluta & perfecta figura. Nec me fugit vel ipsummet Ciceronem in Oratore, quem ad Brutum scripsit, affirmasse totidem Oratorum genera reperiri, quot orationum esse dixerat; sed cum Oratorum genera dixit, non addidit ut poetarum, hoc est, quod quis vel tenuitate sola, vel grauitate, vel mediocritate orationis perfecti Oratoris nomen & laudem consequatur, quemadmodum poetarum in suo quisque genere perfectus esse ac iure dici potest: verum Oratorum genera dixit, quòd nimirum in singulis dicendi generibus aliqui floruisse. Quare aliter Poetarum, & Oratorum genera sese habent.

Nam alterum est multiplex.

Eorum enim, quæ hic conferuntur, alterum genus, poema inquam (neque enim relatum nomen antecedentis terminationem semper, sed interdum vim & significationem respicit) in plures inter se differentes species diuiditur. Hoc equidem significat multiplex esse.

Poëmatis enim Tragici, Comici, Epici, Melici

etiam, ac Dithyrambici, quod magis est tractatum à Latinis, suum quoduis est diuersum à reliquis.

Poëma nomen Gracum est à ποιῆν deriuatum, quod tum facere, tum fingere significat: vnde & factores & fictores tum verborum, tum rerum poëta vocantur: verumtamen qui humanas actiones imitatur, & illas explicat versu, tum ab orationis, tum à rerum prestantia poëta ἀντιποιεῖσθαι appellatur. Eius fictio poësis dicitur, opus verò poëma, id inquam, quod factū, effectumue est: sed & poësis sæpè pro poëmate, & pro poësi poëma accipitur. Qui verò poëma vel paruum aliquod opus poëta, vel particulam quandam poësis esse putat, non satis probatur, cum Ilias Homeri à doctissimis viris poëma nuncupetur. Esse autem poetica plures formas clarum est: sed qui ex dissimilitudine carminum poësim in plura genera secant, vim eius nullam attingunt: nempe cuius forma, & (vt loquitur Aristoteles) anima sit fabula, scilicet humanarum actionum imitatio. Retius à laudatione & vituperatione poetarum genera deduxeris: quandoquidem poëta est humanarum actionum imitator; humane autem actiones aut bonæ sunt & laudabiles, videlicet quæ à virtute proficiuntur; aut malæ & vituperandæ, quæ cum vitiis coniunctæ sunt. Ex laudatino genere primum melici extiterunt, qui Deorum, virorum, & heroum preces & laudes ad lyram concinebant: maxime verò Bacchi numen & virtutes celebrabant; à quo dithyrambici vocati sunt; quoniam ille dithyrambus, quasi bis natus, atq; è duobus locis, è Semeles inquam ventre, & Iouis femore ortus diceretur. Ex hoc eodem genere Epici emanarunt, qui illustrium virorum res bene gestas sine vlla saltatione & harmonia solo carmine hexametro vtentes explicant. Ex melicis sine dithyrambicis profecti sunt tragici,

tragici, qui fictis personis agenda omnia committunt, Nam cum primum Bacchi de regibus victorias peragentes personas in scena referre consueuissent, in aliorum deinde regum calamitates iucere, inducta forma grauiore, & aucto numero personarum, & inuento loci ornatu, & scena cultu commodiore. Quapropter Aristoteles à dithyrambica natã esse tragœdiam affirmat.

In De Poëtica.

Ex illo altero ad reprehendendum comparato genere profecta est comœdia primum vetus illa, in qua licebat omnes vel nominatim vellicare: cui ob nimiam maledicendi licentiam media, ac postremò media noua successit captans vndiq, iocos & risus, ac sublato penitus choro, penes quem erat ista maledicendi licentia. Itaq, poetica in hac genera Epicum, Tragicum, Comicum, & Melicũ diuiditur: quod à lyra suauitate, ad quam accinebatur, etiam lyricum nominatum est. Aristoteles hoc genus à prastantioris Dei laudibus dithyrambicum vocauit, aut quia maior imitatio in eo cerneretur: & quidem (si Zetzi credimus) olim dithyrambici iidem, erant cum melicis aliquanto tamen altiores: at Cicero melicum à dithyrambico propter illius fortè orationis tumorem & grauitatem separauit. Ne autem crede

In De Poëtica.

illis verbis Aristotelis, τῆς ἀυλητικῆς ἢ πλεῖσιν, καὶ κithαρῆσιν, melicã poësim notari, sed quandã musicã imitationẽ affinẽ poëtica, quæ vel citharæ sono fit, vel tibia, nō cuiuscunq, sed eius, quæ ad imitandũ idonea est, siquidẽ istã speciem imitationis ipsemet Aristoteles carminis expertẽ esse inquit. atqui nulla poësis expertus est carminis. Declarata poëtica diuisione, cuiusque generis natura paucis explicanda nunc est: nimirum quæ sit cuiusq, notatio, materia, & dictio, quam Græci λέξις appellant.

Tragici] Tragœdia dicta est quasi τραγῶν ὁδὸν, quod hircus, Græce τραγ, & victori daretur; unde Horatius:

In arte Poëtica.

Carminē qui tragico vilem certauit ob hircum;
 vel quòd premium esset vter hirci musto plenus; vel ab
 ipso vino, quod τρῶξ olim vocabatur; vel quia scenici
 ante personarum usum ab Æschylo repertum ora fa-
 cibus, τρύγες Græcè dicuntur, perlinebant; vnde etiam
 scripsit Horatius:

Ibid.

Ignotum tragicæ genus inuenisse Camenæ
 Dicitur, & plaustris vexisse poemata Thespis,

Quæ canerent, agerentq. peruncti fœcibus ora.
 vel sic dicta, quòd τραχέας ὠδὰς, hoc est, asperos cantus
 habeat. nam tragœdia in exprimendis regum calami-
 tatibus potissime versatur: & licet prius res secundas
 etiam habuisset, tamen ubi in terrorem & commiserationem
 se totam intendit, nisi principum calamitates
 & infortunia completi noluit. Hinc quondam Euripides
 à rege Archelao rogatus, vt de se tragœdiam scriberet,
 abnuisse dicitur, ac Deos precatus, ne ipsi regi aliquid
 accideret, quod esset proprium tragœdiæ. Itaq; nonnulli
 tragœdiam esse finierunt heroicæ fortune in malis
 comprehensionem. Eius dictio tota grauis est, ornata
 figuris, plena sententiis: quæ metrum iambicum sibi
 aptauit; quod alternis sermonibus maximè idoneum
 esset, ac natum (vt Horatius loquitur) rebus agendis.
 Nā in iambis minor est sonus, minùsue sentitur, quiq;
 in orationem spontè nec accersiti frequentes adueniunt.

In arte poëtica.

Comici] comœdiam vel ἀπὸ τοῦ κοῦατοῦ, hoc est, à
 sopore, quòd somni tempore actitaretur; vel ἀποκάλειν
 ἐν ταῖς ὁδοῖς, quòd est in viis lasciuia efferrī, & in alios
 maledicta torquere ac se inuicem carpere, vel ἀποκάλειν
 ἐν ᾧδεῖν, hoc est post comessationem canere; vel ἀπὸ τῆς
 κομῆς, id est, vico dictam existimāt, quòd in vicis prius
 ageretur, quàm fuisset in urbem illata: quin etiam omnes
 fabule dramaticæ, quæ per agentes personas in
 scenis

scenis fiunt, hoc ipso nomine designabantur. Ei materiam præbent res privatae & civiles, quarum secundus est exitus. unde finitur ἰδιωτικῶν καὶ πολιτικῶν τραγῳδιῶν ἀντιφύσις & περὶ τοῦτο, hoc est, civilis & privata fortuna (sic enim Latinorum quidam finiunt) in bonis comprehensio. & cum prius maledictis gauderet (ut antea diximus) postmodum sublata maledicendi licentia totam se ad iocos & sales convertit. Quare eius oratio gracilis brevis ac saepe concisa est, & quam paucissimis distinctis sententiis, atque iis quæ ad vulgariū hominum opinionem accommodata, & in frequentiore usu, & in communione vitæ posita sunt. Utitur verò metro iambico eandem ob rationem, ob quam illud acceptū à trægœdia fuisse recensuimus. Proinde Horatius:

In arte poetica.

Hunc focci cepere pedem, grandesq; cothurni.

Alternis aptum sermonibus, & populares

Vincentem strepitus, & natum rebus agendis.

Tamen Latina pedes dissoluit, ne aut harmonia siue concinnitas maior, quam tenuiorum sermones & colloquia debeat, sentiat, aut gravitas vlla carminis suspecta sit: ni Latinorum desidia & incuria id factum dicamus. Admittit quædamq; trochaicum, quoniam est intervallis iambo par. Nolim te interim lateat per foccos notari comœdiā, per cothurnos verò trægœdiam. Nam focus erat humile quoddam genus calceamēti, quo pedi reticulis alligato comœdi, nimirum actores comœdiæ utebantur: cothurnus verò calceamenti genus (ut aliqui tradunt) supposito subere altum, quod trægœdi pedum furis vinctum gestabant.

Epici] ut à trægœdia tragici, & à comœdia comici, sic ab epopœia epici nominantur. Epopœia vox est ab ἔπος & ποίειν composita: ἔπος modò verbum, modò carmen. ποίειν nunc facere, nunc fingere significat: unde

epopeia tam verborum carminumue compositionem, quam omnem imitationem vel soluta oratione, vel metris expressam designat. quare tum dialogorum compositores, tum omnes poeta ipsa generali vocis significatione possunt epici vocari. Sed carmen hexametrum propter gravitatem & maiestatem ipsum generale nomen arripuit; & hexametri carminis conditores epici nominati sunt. Ac verò etiam hexametrum carmen heroicum nuncupatum est, quòd eorum gesta ab heroibus & regibus graviter scriberentur. Sed neque omne hexametrum heroicum est, verum quòd habet gravem gravitati rerum convenientem dictionem, electis verbis & illustribus ornatam, verborumq; apta compositione sonoram. Neq; solùm propter rerum, quas tractat, gravitatem epopeia hexametrum elegit, quoniam altum, grande, stabile, ac longiore vocis ambitu consonantius esset, verum etiam quòd longa rerum narratio non posset alio carmine quam hexametrum melius & commodius, sicut Aristoteles sentit, explicari: at qui epopeia tota constat narratione. Eius materiam, & carmen illis versibus Horatius complexus est:

In De poetica.

In arte poetica.

Res gesta regumq; ducumq;, & tristia bella
 Quo scribi posset numero, monstravit Homerus.
 Melici μέλι est Græca vox cantum significans, è qua melicum nomen ducitur. Quare omnes Poeta quasi cantores primùm melici appellati sunt; sed proprius ea carmina, quæ cum fidium ac tiliarum modulatione consociabatur, melica nuncupata sunt; qualia sunt lyricorum poetarum, & ditheambicorum. Sed & ipsi lyrii cantilenas suas μέλι, & ὠδὰς vocitarunt. Itaq; ob præstantiam cantus lyrica poësis melice nomē obtinuit, ac proprium effecit, cuius erat significatio communis. Melica poësi subiectam materiam satis aptè Horatius mihi descripsisse videtur:

Musa

Musa dedit fidibus diuos, puerosq. deorum,
 Et pugilē victorē, & equum certamine primum,
 Et iuuenum curas, & libera vina referre.

In arte poë-
 tica.

Eius verò numeri varij sunt ac multiformes, ad lyricā harmoniam & saltationem idonei: oratioq. florens, picta, suavis, expolita, omnibus verborum & sententiarum leporibus aspersa, temperatum dicendi genus maximè persequens.

Dithyrambici] Dithyrambicū poëma solius Bacchi laudes amplectitur, à quo etiam nomē accepit: quoniam ille, quod bis natus crederetur, semel è Semele, iterum ex femore Iouis, ac quasi duas ianuas, Ægei Græci vocant, penetrarit, talem appellationem sortitus fuit. Ac dithyrambici carmen multiplex erat & varium, à Bacchica saltatione minimum abhorrens, verbis constans nouis, grandibus, longis, audacterq. cōpositis; sicut de Pindaro inquit Horatius:

Lib. carminū
 4. od. 2.

Seu per audaces noua dithyrambos
 Verba deuoluit.

Sed non possum mecum ipse non vehementer mirari, quod, cum Cicero illud dicat à Latinis magis tractatū fuisse, ita prorsus extinctum sit, ut ne vest. Iquidem vllum appareat, quo, quale omnino fuerit, cōicere possimus. Sed neq. multa melicorum ante Horatium apud Latinos extant exempla. quare illud aduerbium Magis] ad melicum solum quispiam retulerit. Hac de cuiusq. poëmatis genere dixi quidem breuiter: sed ad Ciceronis sententiam explicandam non erat meo iudicio dicendum pluribus; cum præsertim de toto genere poëmatis atque eius formis in illis quos De poëtica libros scripsi, copiosè differuerim. Sensus autem Ciceronis est, Poëtica in plures formas diuidi, quæ inter se vi & tractatione distant. atq. hoc verba illa significant Suum quod-

quoduis est diuersum à reliquis] id est, cuiusq₃ natura diuersa est ab aliis: nempe genere seu specie differunt; quoniam unumquodq₃ propriam habet differentiam. *Quæ poëmatum discrimina satis superq₃ nobis explicasse videmur.*

Itaque & in tragœdia comicum vitiosum est, & in comœdia turpe tragicum.

Comicum] quodcunq₃ est comœdia proprium. Vitiosum] reprehendendum. Turpe] indecorum. *Tota vis argumentationis in hoc versatur, quod forma, quæ ab eodem genere manantes certis propriisq₃ differentiis disiunguntur, permisceri nullo modo possunt; multum, siquidem inter se differunt; sicuti rationis capax animal longo intervallo distat ab experte: quandoquidem sola differentia speciem constituit, atq₃ ab alia quamq₃ forma seiungit. Quare poëtice formarum altera in alterius consociatione venire non potest, ut quæ propriam habeant distinctamq₃ naturam. Quando igitur virorum illustriū actiones tragœdia imitatur, & comœdia humilium, indecorum est, ac vitiosum, repugnansq₃ cuiusq₃ nature, si aut comice res & iocosa in tragœdia excitentur, aut in comœdiatragicæ perturbationes adhibeantur: sicuti apud Plautum in Cistellaria Alcesimarchus adolescens cū gladio in scenam inducitur sibi ipsi necem consciturus, neq₃ solum diuersa actionum illustrium & humilium imitatione comœdia & tragœdia differunt, sed etiam oratione. Nam tragœdia grani & sublimi oratione utitur, comœdia verò ad vsitatam, ferè puri sermonis consuetudinem sese dimittit. Rebus enim par esse debet atq₃ equalis oratio. Quamobrem, ut inquit Horatius,*

In arte poëtica.

Versibus exponi tragicis res comica non vult:
Indignatur item priuatis ac propè socco

Dignis

Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ.

Singula quæq. locum teneant sortita decenter.

Et Quintilianus ait, *Sua proposita lex, suis cuiq. decor* Lib. x. cap. 21
est: nec comœdia in cothurnos assurgit, nec contrâ tra-
gœdia socco ingreditur. Et quamvis tragœdia nonnun-
quam orationem attenuet, cum premit dolor, & attol-
lat comœdia, cum ira dicentem exagitat, sicut asserit
idem Poëta,

Interdum tamen & vocem comœdia tollit,

Iratusq. Chremes tumido delitigat ore;

Et tragicus plerunq. dolet sermone pedestri.

tamen ita se illa erigit, ac cōtra ista demittit, ut nō om-
 nino conditionem suam oblita videatur; sed & res, &
 verba genuinam quandam indolem, & proprietatem
 cuiusque redoleant. Neque solum in comœdia & tra-
 gœdia, sed

Et in ceteris suus est cuiusq. certus sonus, & quæ-
 dam intelligentibus nota vox.

Cicero de poëtica locutione maximè loquitur, cum
 de orationis generibus disputat: in qua verba conside-
 rantur primò simplicia, deinde coniuncta. Simplicium
 quedam sunt vi sua grania, quedam humilia, quedam
 lenia, quedam aspera, quedam nitida, quedam obscu-
 ra, quedam canora, quedam languida, quedam orna-
 ta, quedam inculta. Et quidem unaqueq. poësis apta
 sibi verba eligit, ut comœdia humilia nullisq. lumini-
 bus illustrata; melica poësis nitida & iucunda; dithy-
 rambica altiora, & sono graviora, & compositione au-
 daciora; tragœdia & epopœia ornata, & grandia, sed
 hæc tamen consonantiora. At coniuncta pro varia nu-
 merorum dimensionem reddunt modò gravem, modò hu-
 milem, modò temperatum sonum. Est enim numerus
 quidquid sub aurium mensuram cadit; aures syllaba-
 rum.

Ibid.

rum intervalla mensurant, breue intervallum dicimus, cuius concitator est sonus; cuius verò productior, longū; præscripta syllabarum dispositio pes est; pedum verò rati coniunctio à mensura metrum nuncupatur. Ergo metrum in definita vocum contractione & incitatione consistit: quod certis intervallis conclusum pro diversa numerorum dimensione ac dissimili longorum & brevium intervallorum percussione diversos accētus & sonos emittit, à canendo à Latinis carmen appellatum. Jam epopœia propter grandiore, & stabiliorē, ac narrationi convenientiorem sonum hexametro utitur; tragœdia verò & comœdia (ut dictum est) iābo colloquiis commodiore; sed comœdia ut metri gravitatem, cantūque remittat, & ad communem loquendi consuetudinem magis accedat, pedes dissolvit, tragœdia suā retinens gravitatem, lyricam suavitatem & concentum fugit. Ceterum melice ac dithyrambice varij sunt numeri varie saltationi & harmonie aptiores. Hinc cuiusq; poematis inter se diversos, & in singulis certos sonos aurium sensu percipimus. Quædam intelligentibus nota vox] sonus est, qui ex aëris percussione sentitur; vox species soni est, nimirum rei anima prædita sonus, atq; alicuius rei signum aut insitū à natura, aut pro hominum libidine impositum: quandoq; etiam vox orationem ipsam significat. Ac sanè cuiusq; poematis sonus sine vox, tum etiam dicendi modus sine locutio, ῥῆσις Gracè dicitur, nisi ab intelligentibus, & iis qui in illo genere versati sint, cognosci non potest. Profecto aliena (ut sentit apud Ciceronem Antonium) poetæ lingua, & inter se quoq; dissimili loqui videntur.

In De Oratore lib. 1.

Oratorum autem si quis ita numerat plura genera, ut alios grandes, aut graues, aut copiosos, alios tenues aut subtiles, aut breues, alios eis interiectos

& tanquam medios putet, de hominibus dicet aliquid, de re parum.

Tria esse genera dicendi omnes dicēdi magistri tradiderunt: ea Græci satis aptè *χαρακτῆρες* appellant. siquidem *χαρακτῆρ*, quod nomen à verbo *χαρατίζειν* derivatur, notam, figuramque significat: rerum autē notæ verba sunt. ista enim (Fabius inquit) significant, illæ sig- Lib. 3. cap. 7.
nificantur. quare dictio, quæ rei proprietatem notat, rectè *χαρακτῆρ* nuncupatur; ab aliquibus quoque, stilus dicitur, à nonnullis idea locutionis, à Cicerone forma generisq; dicendi. Ac sanè res alia grandis & magnifica, alia humilis tenuisq;, alia mediocris est: unde alia forma dictionis est gravis, alia gracilis, alia temperata. Primum illud dicendi genus Græci *ἀνδρὸν* vocant, Latini robustum, grande, graue, copiosum, uber, amplum; alterum *ἰσχυρὸν* illi nominant, nostri gracile, subtile, tenue, breue, humile, submissum, attenuatum; tertium *μέτρον* illi, quia ex duobus, nostri temperatum, mediocre, medium, intermedium, interiectum utriusq; particeps, nonnunquam etiam floridum, quoniam Græci *ἀνθρῶν* quoque illud nuncupant. Licetq; inter has tres enumeratas orationis quasi formas alias posse constitui Fabius scribat, tamen ad eam, cui magis propinqua est, Lib. xij. cap. x.
semper unaqueq; refertur. Porro gracilis generis propria est venusta subtilitas: quod acutis frequens sententiis, & sine ulla elaborata concinnitate elegans solam diluciditatem & latinitatem amat; nō ullum delectationis aucupium sequitur, sed figuris parcius utitur, & translationibus verecundius, nisi his, quæ vel sermoni vulgari communes sunt; nec verba verbis coagmentare curat, neq; numerorum sonos, neq; rerum & verborum flores curiosius sectatur. Vuanda tamen illi ieiunitas est, siue siccitas, siue ariditas; ut ne (quemadmodum

Horatius

In arte poë-
tica.

Horatius monet) deficient sectantem leuia nerui,
quamobrem.

Serpat humi tutus nimium, timidusq. procella.
In quod vitium quasi scopulum incidet, si verbis rem-
minuat, & se nimis preciso atq. angusto circuitu perio-
dōne concludat. Sed alti propria est dignitas & am-
plitudo: quod ponit verba grandia, & translata, &
superlata, & idem significantia, & contentione iterata,
& litteris immutata, & ad nomen adiuncta, atq. du-
plicata, & relata, & paria, & conclusa similiter, & eo-
dem pacto cadentia, & qua ab ipsa actione rerum atq.
imitatione non abhorrent. amplificationibus extollit o-
rationem, & vi superlationū quoque erigit atq. etiam
Remp. facit loquentem, & mortuos excitat, & acerna-
tim multa frequentans una cōplexione deuincit. Qua-
re verba coagmentans, & numeris grauib, & figuris
verborum ac sententiarum illustribus vtens tum orna-
tē & copiosē dicit, tum iram & misericordiam atque
omnes affectus inspirat. Quo in genere fugiendus est
tumor, siquidem sepe, vt refert Horatius,

Ibid.

— professus grandia turget.

Id quod equidem fit, dum quis insolenter exultat, &
impudentius id affectat, quod assequi non potest. Sanē
oratio ex nimia vehementia fit insuauis, qualē Thu-
cydidis orationem Hermogenes esse censuit, & ex ni-
mia diligentia elumbis, cuiusmodi orationem Isocratis
idem censor esse indicauit. atque vt siccitatis mater est
negligentia, sic tumoris (vt hoc verbo utar) affectatio.
Temperatum verò plenius humili, submissius copioso,
vtriusq. particeps, vel potius (quemadmodum sentit
Cicero) expers est. huic lepores omnes orationis, & re-
rum & verborum lumina conueniunt. translationibus
est crebrius, figuris incundius, egressionibus amēnum,
compositione

In Oratore.

compositione aptum, sententiis dulce, lenius tamen, & (sicut ait Fabius) ut amnis lucidus quidam, & virentibus utring, silvis inumbratum. Eius vitium esse Lib. xij. cap. x. trepidationem dicunt, ne inconstans sibi ipsi & varium sit, dum imprudenter ab utroque fugit. Quae varietas orationum in tribus illis philosophis Carneade, Critolao, Diogene, qui Romam legati ab Atheniensibus missi fuerunt (ut auctor est A. Gellius) animaduersa est. Nam Lib. vij. cap. iij. Carneades violenta & rapida, Critolaus subtilia & teretia, Diogenes modesta dicebat. Quin etiam in tribus illis duobus Ulysse, Nestore, Menelao haec ipsa varietas apud Homerum notata est. Nam Menelaus breuiter & subtiliter,

Ἡ τοι μὲν Μενέλαος ἐπιτροχάδην ἀγόρευε,
παῦρος μὲν, ἀλλὰ μάλα λιγύς, ἐπεὶ ἐ πολὺ μῦθος,
οὐδ' ἀφαιμαρτοῖ πης: iliad. γ.

Ulysses verò magnificè & copiosè: cuius verba grandibus similia videntur.

Ἀλλ' ὅτε δὴ ῥ' ὅ πατε μεγάλην ἐκ σήθεος ἴει,
καὶ ἔπειτα νιφάδεσσιν ἑοικότα χειμερίσιν: ibid.

At Nestor temperatè & suauiter dicit,

Ἐκ τοῦ ἀπὸ γλώσσης μέλιτος γλυκίων ῥέειν αὐδῆ. iliad. α.

Igitur Oratorum si quis ita numerat plura genera, ut alios grandes aut graues aut copiosos] qui (vtar Ciceronis verbis) cum ampla & sententiarum, In Oratore. gravitate & maiestate verborum vehementes, varij, copiosi, graues ad permouendos & conuertendos animos instructi & parati sunt: qualem fuisse Periclem accepimus; qui ab Aristophane poëta fulgurare, tonare, permiscere Graciam dictus est: Alios tenues aut subtiles aut breues] qui acuti sunt omnia docentes, & dilucidiora non ampliora facientes subtili quadā & pressa oratione limati: cuiusmodi Lysias perhibetur subtilis

B

& ele-

& elegans, qui se ad minutarum genera causarum li-
mauit: Alios eis interiectos & tanquam medios pu-
tet] qui nec acumine posteriorum, nec fulmine videntes
superiorum vicini amborum in neutro excellentes vno
tenore (vt aiunt) in dicendo fluunt, nihil afferentes præ-
ter facultatem, & equalitatem, aut addunt aliquos vt
in corona toros, omnemq; orationem ornamentis modi-
cis verborum sententiarumq; distinguunt: in qua ora-
tionis forma multi floruerunt apud Græcos, sed Phalerius

In Oratore. Demetrius Ciceronis iudicio præstitit ceteris, cuius ora-
tio cum sedatè placideq; loquitur, tum illustrant eam,
quasi stelle quadam, translata verba atque immutata.
De hominibus dicet aliquid] nā quicunq; alicuius
generis vim cōsequuti sunt, magnum in Oratoribus no-
men habuerunt. De re parum] quia naturam eius &
perfectiōem non attingit.

In re enim quod optimum sit quæritur: in homi-
ne dicitur quod est.

Quod sit optimum] hoc est, quæ sit eius vera &
perfecta natura. Optimum enim dicimus, quod in com-
paratione summum est, quod est perfectum, ac suis (vt
aiunt) numeris absolutum, quod omnes (vt ipsemet Ci-
cero paulopost definiet) laudes habet. Quæritur] rectè
dicit quæritur, nam cuiusq; rei natura cognitu difficilis
est, nec nisi longa disquisitione percipitur. Dicimus
quod est] nimirum vires & facultatem, quam in eo
esse cognoscimus.

Itaque licet dicere & Ennium summum epicum
poëtam, si cui ita videtur, & Pacuuium tragicum,
& Cæcilium fortasse comicum.

Ex his quæ dicta sunt, primum infert Poëtarum in
suo quemq; genere perfectum esse posse, cum diuersæ sint
forme poematum, atq; inter se certis propriisq; differē-
tiis

tiis discreta; tum Oratorum non esse parem rationem ostendet, quoniā eloquentia non est nisi dumtaxat vna perfecta species & idea; ad quam qui magis vim suam accommodat, perfectior is est Orator. Ennium] is Rhodiis oppido Calabria natus est, ac Roma educatus, Scipionibus adeo charus, ut in illorum tumulis sepultus esse credatur. Scripsit heroico carmine Romanorum annales, & de secundo bello Punico historiam. Verum si fabula, hoc est, humanarum actionum imitatio poetam facit, non autem carmen, alioquin Empedocles, Lucretius, & Lucanus inter poetas censerentur, non video cur Ennius inter epicos annumerari debeat, cum historias solum scripserit, & in nulla propria poeta materia, nempe fabula, versatus sit. Ita enim Phalereus Demetrius poeta materia fabulam esse dicebat. Quod si poetam à faciendo carmine, non à fingendo vocatum putas, sicut Fabius Quintilianus & Eustathius existimasse videntur; nam iste in Iliade scribit ποιεῖν significare carmen facere, ille poetam vocat metrorum compositorem, & carmen poema; cur obsecro sicut ab heroico carmine poeta heroici vel epici dicuntur, non item iambici ab iambo, & ab elego elegiaci dicuntur? Martialis quoque inter poetas recenseri se debere contendet. Quæres si tibi probabilis, & à poetica facultate non aliena videtur, vide quo pacto in quinque solum partes à Cicerone poeticam rectè diuisam tuearis. Quamobrem fortè Cicero subiunxit Si cui ita videtur. Omitto quod rudis & impolitus fuit; ut plus religionis ob vetustatē, quam pulchritudinis, Quintiliano teste, habuerit. De cuius stercore aurum se colligere Virgilius dicebat: de quo etiam pulchrè scripsit Ovidius,

Lib. x. cap. 1.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

Lib. ii. De Trist.

Pacuium] Pacuvius Brundisinus fuit, & tragoedias scripsit,

Lib. 10. cap. 1 scripsit, clarissimus, Fabij testimonio, gravitate sententiarum, verborumq³ pondere, & autoritate personarum: quanquam illum his verbis Martialis irridet,

Attonitusq³. legis terrai frugiferae,

Accius & quicquid, Pacuuiusq³. vomunt.

Et Persius Satyra prima,

Est nunc, Bryseis quem venenosus liber Acci;

Sunt, quos Pacuuiusq³., & verrucosa moretur

Antiopa, ærumnis cor luctificabile fulta.

Cacilius] Statium natione Gallum, secundum aliquos

Mediolanensem, Ennii contubernalem. Huic Volca-

Lib. epist. 11. tius comicorum palmam defert, eumq³. Horatius cete-

Epist. 12.

ros gravitate vincere affirmat. Fortasse] quia, opinor,

Lib. 7. epist. ipsemet Cicero ad Atticum scribens illum malum La-

tininitatis autorem appellat. Reliquorum duorum gene-

rum non meminit, aut quia suis temporibus non essent,

qui in his generibus aliis antecellerent; aut quia minus

in melicis & dithyrambicis poetica vis cerneretur; aut

quia res satis illorum trium exemplo manifesta esset.

Oratorem genere non diuido. Perfectum enim quæro. Vnum est autem genus perfecti, à quo qui absunt, non genere differunt, ut ab Accio Terentius, sed in eodem non sunt pares.

Satis ostensum est poetarum genus multiplex esse. nunc contra Oratorum genus simplex esse demonstratur, hoc est, in plures species non diuidi, quoniam eloquentia una est forma multis perfecta virtutibus. Nec quia diximus tria esse genera dicendi, tres inquam dictionis, qui rerum naturam exprimunt, characteres, ideo tres formas perfecti Oratoris esse intelliges. Nam illa peræquè in Oratore perfecto requiruntur; quem decet tum subtiliter, tum grauitè, tum moderatè, prout res postulat, dicere. Genere non diuido] diuisio est propria

propria generis in species, partitio totius in partes. Perfectum] in quo insint omnia, quæ ad summam laudem requiruntur. Vnum] simplex, quod multiplici opponitur. A quo qui absunt] sunt profectò rerum omnium, idæ quædã & forma, quæ à rebus ipsis separata & abstracta animo & intelligentia continentur: & eloquentiæ suæ est forma, quam summi viri mente comprehendunt, pulchra & perfectæ, cui nihil desit: à cuius similitudine qui magis recedit, deterior est Orator. Idcirco neque enim omnium in eodem genere eadem vis est atq; facultas, absunt dixit, nempe qui minorem ab eloquentiæ imagine similitudinem ducunt, absunt inquam magis aut minus: ut in exprimenda eloquentiæ forma facultates, non genera notentur. Non genere differunt] hoc est, non referuntur ad diuersas species. Et enim differentia licet omnem dissimilitudinem significet, tamen ea propriè differentia dicitur, quæ addita generi speciem facit, ut ab Accio Terentius] supple genere siue specie differt. Nam Accius, quæ parentibus libertinis natum tradunt Marcino & Serano Coss. tragicus fuit nō minus clarus, quàm Pacuuius: tragædias multas scripsit, quarum plerasq; è Sophocle conuertit: Terentius verò comicus Carthagine natus, Lelio & Scipioni familiarissimus, quorum opera in faciendis comædiis creditur adiutus fuisse; multa à Grecis, præsertim à Menandro desumpsit. Atqui Tragædia & Comœdia diuersæ formæ sunt poëmatis, plurimumq; inter se differunt. In eodem] genere, Non sunt pares] non equipollent, sed alter alteri facultate præstat. Nā ut in pictura, quod alius melius quàm alius pingat, sic in eloquentia reperiuntur gradus pro hominum ingenio & viribus, quod in dicendo alius alio perfectior sit. Quinimò in ipsis poëtica singulis generibus sunt prima, secunda, ac ter-

tia partes, vt nemo velit in epopœia non esse quamfimi-
millimus Homeri, & in tragœdia Sophoclis, & in
comœdia Menandri.

Optimus est enim Orator, qui dicendo animos au-
diētū & docet, & delectat, & permouet. Docere de-
bitū est, delectare honorariū, permouere necessariū.

A tribus Oratoris officiis probat tres illas dicendi
rationes in vno eodemq; Oratore inesse debere, non tres
species Oratoris efficere. Sed quoniam officium absque
fine (sunt enim in se relata) intelligi non potest, pauca
de fine prius differemus. Finē oratoris esse dicendo per-
suadere maximorū rhetorum consensu iam comprobatum
est. Persuadere est auditoris ad id, quod dicitur, volun-
tatem inducere: voluntas vel ratione mouetur, vel ali-
quo animi affectu: quare Oratori hæc duo in omni cau-
sa proposita esse debent, vt fidem faciat, & motum in se-
rat. Itaq; in exornatio genere honestas, in deliberatio
utilitas, in iudiciali equitas proposita est, qua fides fiat
orationi: ad motum verò pertinentes fines sunt in pri-
mo delectatio, in altero spes aut reformidatio, in tertio
seuitia vel clementia. Hinc etiam quatuor partes ora-
tionis effecte sunt, quarum prima (vt docet Cicero) &
postrema ad motum animi valent; is enim initis est, &
perorationibus excitandus; secunda narratio, & tertia
confirmatio ad faciendam fidem pertinent. Hinc quoq;
tria officia Oratoris constituta sunt docere, delectare &
permouere. primum illud probationem habet causæ, re-
liqua motum. atqui motus animi est duplex, alter se-
datior, alter vehementior. equidem delectatio suavis
est animi cōmotio, permotio verò grauis affectio: vterq;
autem motus pro re loco adhibendus. Unde apud Cice-
ronē Antonius, Tribus rebus, inquit, omnes ad nostram
sententiam perducimus aut docendo, aut conciliando,

aut

In Partitio-
nibus.

In De Orato-
re. 11.

aut permouendo. Erit igitur (vt Ciceronis verbis vtatur) *In Oratore.*
 is eloquens, qui in foro causisq; civilibus ita dicet, vt
 probet, vt delectet, vt flectat: probare necessitatis est, de-
 lectare suauitatis, flectere victorie. nam id vnum ex
 omnibus ad obtinendas causas potest plurimum. Qui
 verò vnum Oratoris officium esse dixit, nempe docere,
 is ab Oratore motum subtraxit; in quo se latè fundit,
 & in quo maximè dominatur eloquentia. nam omnem
 amplificationem sustulit; nec dicentis finem, qui in au-
 ditoris animo situs est, satis aduertit. Docere debitum
 est] sine opus est. Oportere (vt docet Cicero) perfectionē *In Oratore.*
 declarat officij, quo & semper vtendum est, & omnibus.
 atqui causam probare & semper necessarium est, &
 omnibus. Ideoq; alibi docere dixit esse necessitatis, quo- *In Oratore.*
 niam hoc officium & semper, & omnibus est necessariò
 præstandum, si omnino docendus est auditor id, quo de
 agitur. Immo semper Orator vel in aliis officiis id præ
 se ferre debet, vt docere velle videatur; quandoquidem
 illa animi adhaeret affectio, quæ cum ratione suscepta
 videtur. Quare Aristoteles duas orationis partes ne-
 cessarias esse duxit, sine quibus stare causa non possit,
 propositionem & confirmationem; principium verò &
 conclusionem non necessarias, quòd nō semper vsui sint,
 sed permouendorum auditorum causa adhibeantur. Et
 quidem Oratori si satis esset rem tantum probare, non
 etiam ad id, quod suadet, auditoris voluntatem impel-
 lere, proculdubio aliis officiis illi opus non esset; sed quo-
 niam illi propositum est dicendo persuadere, permouere
 illi quoq; est necessarium. siquidem in motu est victoria.
 Igitur docere necessitatis est ratione causa; & auditoris
 seu victorie gratia permouere itidem est necessarium:
 verum illud semper est necessarium, hoc verò non
 semper, sed cum probatio ad obtinendam causam,

satis per se ipsa non valet. At delectare suauitatis est, quoniam est ad delectationem aurium potissime comparatum; & est honorarium, quoniam ex nulla re alia maiorem laudem & honorem Orator, quam ex orationis suauitate acquirit, qui ab eloquendo nomen accepit. Ex his tribus officiis tria dicendi genera orta sunt, docente ipsomet Cicerone. Sed quot officia Oratoris, tot sunt genera dicendi, subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in flectendo. Et Fabius Quintilianus cum eadem orationis tria genera statuisset, subdidit: quorum tamen ea ferè ratio est, ut primū docēdi, secundum mouendi, tertium illud delectandi siue interconciliandi prestare videatur officium. Quamobrem si prestare optimus Orator hæc debet, ut docendo, delectando, commouendo in suam sententiā audientes perducatur, simul habeat tria genera dicendi necesse est; videlicet ut subtiliter & venustè doceat, ut leniter & temperatè delectet, ut grauitur & copiosè commoueat.

Hæc ut alius melius, quam alius, concedendum est: verum id fit non genere, sed gradu.

Melius] adde tu verbū præstet. Id fit non genere] diuerso, neque in diuerso genere. Sed gradu] quod idem illis verbis antea dixit: non genere differunt, sed in eodem non sunt pares.

Optimum quidem vnum est, & proximū, quod ei simillimum. Ex quo perspicuum est, quod optimo dissimillimum sit, id esse deterrimum.

Non enim possunt genere differre, qui in eodem genere versantur. Optimum] aut eloquentia, aut Oratoris genus. Proximū] optimè. Simillimum] quod maximè ad illius formam accedit. Deterrimum] contrariorum enim (ut dialectici loquuntur) eadem est ratio. nam vnius perspecta vi, alterius quoque statim natura

tura

In Oratore.

Lib. xij.
cap. x.

tura cognoscitur. Optimo autem pessimum aduersatur.

Nam quoniam eloquentia constat ex verbis & sententiis, efficiendum est vt purè & emendatè loquētes, quod est Latinè, verborum præterea & priorum & translatorum lelēgātiam persequamur: in propriis, vt aptissima eligamus; in translatis, vt similitudinem sequuti verecundè vtamur alienis.

Præterea idem probat ex partibus eloquentiæ, quòd Oratoris non sit nisi vnum perfectum genus, in quo laudes omnes insint. Sanè omnis oratio constat ex his (vt ait Fabius) quæ significātur, & his quæ significant, hoc est, rebus & verbis: illa enim significantur, ista significant; neque verba (vt cum Cicero dicam) sedem habere possunt, si rem subtraxeris; neq; res lumen, si verba semoueris. Res Cicero hoc loco sententias vocat, nimirum animi sensa, quæ videlicet animo & mente quisq; concipit atq; intelligit. Verborū autē ratio (eodē Cicero multis in locis & Fabio præcipiēte) tū in simplicibus, tū in cōiunctis posita est. Simplicia esse debēt Latina, & propria Romani sermonis, nō barbara, aut peregrina; perspicua, quæ & vsitata sunt, & rē propriè declarāt; nō ambigua, vel obscura; figuris ornata, nō inculta; rei, quæ de agitur, apta, non inepta, quæ nec conueniāt, neq; vllam energiam siue efficaciam habeāt. At in cōiunctis seruanda est consecutio, ne generibus, numeris, temporibus, personis, casibus perturbetur oratio. quæ Latinè loquēdi præcepta (vt scribit Cicero) puerilis do-

Lib. 3. cap. 5

In De Oratore, lib. 3.

In De Oratore, lib. 3.

non prapostera tempora, non confusa persona, non perturbatus ordo. Tertia virtus locutionis est, ut quibusdam quasi luminibus figurarum illustretur, ac lenis sit & aquabilis, & quasi quendam numerum versumq; conficiat. Nam ut simplicium, sic etiam coniunctorum verborum suus est ornatu; & quas Latini figuras, Graeci, quasi gestus, *σχηματα* vocant. Ultima eius virtus est, ut rerum & personarum dignitati consentiat, quod decorum sapientia cernitur, quae fundamentum est eloquentiae. cuius rei gratia tria genera dicendi facta sunt, quae nos breuiter antè perstrinximus. Haec quae dicta sunt, opinor, iam melius Ciceronis sensum aperient. Purè] sine ullo peregrino verbo, aut barbara coniunctione verborum. Emendatè] sine solœcismo, qui aut genere, aut numero, aut persona, aut tempore, aut casu inquinat orationem. Quod est Latine] atq; haec prima virtus orationis est. Propriorum] propria sunt, quae sunt aut esse possunt eius rei, quam significari volumus, ac quae habent cuiusque rei propriam significationem; quae (ut inquit Fabius) id significant, in quod primum denominata sunt, & (ut ait Cicero) certa sunt quasi rerum vocabula penè vnà nata cum rebus ipsis. Translatorum] translata sunt (quemadmodum Cicero & Fabius docent) quae alieno quasi in loco collocantur, hoc est, quando verbum ex proprio loco & significatione in aliud locum transfertur; vel vbi deest proprium, ut necessitatis & inopia gratia dicimus gemmare vites, sitire agros, laetas segetes, luxuriosa frumenta: quibus quidem translationibus frequētissime omnis sermo utitur; vel vbi translatum verbum proprio est melius, cum aut maioris significationis causa transferimus, ut incensus ira, inflammatus cupiditate, effrenis libido, aut ornatu causa, ut flumen eloquentiae, orationis lumen, concionum procella.

Et

Et licet verba multis aliis figuris ornentur, quàm metaphora, tamen translata maiorem præ ceteris & suauitatem & splendore afferunt. Elegantiam] nitorem, qui ex sordium absterfione fit: ex quo nonnulli tersum stylum vocant eum, qui cultus & elegans est. Quæ sit autem in utrisq; elegantia, docet cum inquit, In propriis, vt aptissima eligamus] ne sint obsoleta, neq; sordida, neq; humilia, sed vsitata, significantia, plena, quæ inquam vel optime sonant, vel rem maximè explanant. Et id maxime proprium verbum est, quo nihil inueniri potest significantius. In translatis, vt similitudinem sequuti verecundè vtamur alienis] etenim metaphora verbum à genuina & propria significatione per similitudinem transfert ad non propriam. Quare (vt apud Ciceronem inquit Crassus) si translatio simile nihil habet, repudiatur; si agnoscitur, similitudo, delectat. At porro translatio neq; re maior, neq; minor, neq; humilis, neq; sordida, neq; dura, neq; obscura, neq; nimis frequens esse debet; sed ea Verecundè] neque frequentius, neq; temerè & audacter vtendum est, quoniam alienam significationem mutuo accipimus. Profectò vt propria claram & perspicuam, sic translata verba comptam & ornatam orationem efficiunt. Atq; hæc pertinet ad inuentionem, electionemq; verborum: illa verò ad rerum.

In De Oratore, lib. 3.

Sententiarum autem totidem genera sunt, quot diximus esse laudum. Sunt enim docendi acutæ, delectandi quasi argutæ, commouendi graues.

Laudem appellat perfectionem officij. Sunt enim] idem etiā Fabius monet, vt in docendo acumen, in in-
terconciliando lenitas, in mouendo grauitas videatur. Lib. 12. ca. 10.
Acutæ] id est, perspicaces, & quæ facile in animum penetrant, & inherent. Quasi argutæ] argutum solers significat & acutum. ad delectandum enim valent sententia

rentia non omnino arguta, sed quadam cum solertia lenes.

Sed & verborum est structura quædam duas res efficiens, numerum, & lenitatem.

Rediit ad verba, quorū est non solum electio, sed etiam considerata coniunctio: quæ duas res facit spectantes ad ornatum, numerum, & lenitatem. Structura] collocatio. Numerum] numerus, quem Græci ποῦδος vocāt, est (vt inquit Cicero, & nos antè explicauimus) quidquid sub aurium mensuram cadit: vel, vt alij finiunt, temporum ordo, celeris, inquam, vel tardi motus cōsensu. Nam tempus est minima vocis mensura: mensura verò vocis alia breuis est, alia longa. Vocum certa dimensio concinnam facit, siue aptè cadentem orationem. Debere autem numerosam vel concinnam orationem esse, sed carentem versu; Aristoteles, Cicero, Fabius atq; omnes rhetores præcipiunt: vt eius forma nec ἀμετρὸς sit ποῖτικῇ similis, nec ἀποδυσος, hoc est, vt proximè ad numeros accedat, non tota è numeris constet. Vitiosum est enim in soluta oratione carmen facere; sed summa laude & admiratione dignum est ad suauem quædam sonum aptis intervallis orationem distinguere. Quamobrem Orator tantum spatia temporum considerat, vt rectè & suauiter procurrant; non autem ordinem; quo præscriptos pedes vincit inter se poëta, qui arctiore se lege coërcuit. Numeros aures ipse metiuntur, vt sentit Cicero, ne aut non cōpleas verbis, quod proposueris, aut redundet: & (vt idem inquit alio in loco) ne vt procurrat longius, nec tardius subsistat oratio. Idemq; alibi, Aures, vel animus aurium, nuntio naturalē quandam in se continet vocum omnium mensuram. Itaq; & longiora, & breuiora iudicat, ac perfectā & moderatā semper expectat: mutila sentit quadam, & quasi decurtā;
quibus

In Oratore.

In Partit.

In De Oratore, lib. 3.

In Oratore.

quibus, tanquam debito fraudetur, offenditur: productiora alia, & quasi immoderatus excurrentia; quæ magis etiam aspernantur aures. sed non est nostri operis docere quibus maximè numeris Oratoris oratio vinciat, & qui in principio, qui in fine, qui in medio potissimè probentur: de quibus Cicero multis in locis copiosissimè disseruit. Lenitatem] æquabilitatem, quam facit verborum concursus neq; asper, neq; hinc, sed (ut docet Cicero) quodammodo coagmentatus, & lenis. Itaq; videndum ne concurrant vocales; ut illud Baccaenæ impendebant; ne asperiores consonantes inter se commisserentur, ut *Ars studiorum*, ne sequens dictio ab ultimis litteris procedētis incipiat, ut *O fortunatā natā*; ne eadem littera frequentetur, ut *O Tite tute tate tibi tanta tyranne tulisti*; ne continua sint cadentia similiter, & desinentia, & declinata, ut *Flētes, plorantes, lacrymantes & miserantes*. Postremò fugienda sunt plura simul monosyllaba, plures dictiones breves aut longæ, nomina iuncta nominibus, verba verbis, similia similibus, atq; insuavis eiusdem dictionis repetitio, & verborum vitiosa traiectio longaq; continuatio, ut lenis & æquabilis fiat, ac dulciter fluat oratio. quæ à Fabio Quintiliano & ab authore ad Herennium fusius

In De Oratore, lib. 39

Lib. 9. cap. 4.
Lib. 4.

præcipiuntur. Nec solùm verba, sed Et sententiæ suam cōpositionem habent ad probandam rem accommodatum ordinem.

Compositionem rerum ipsemet ordinē appellat. Rhetores omnes proprio artis vocabulo dispositionem. Ad probandam rem] ordo, qui docetur ad faciendam fidem, is videtur esse, ut primùm firmiora, deinde leuiora, postremò argumenta firmissima, velut triarij, in ultima acie collocentur. Et quidem præcepta dispositionis multa sunt, sed in singulis causarum generibus accommodatius

In Partit.

modatius illa traduntur: velut in demonstratio genere, in quo aut laudamus aut vituperamus, triplicem factorum collocationem Cicero instituit, ut aut temporum seruentur gradus, aut generum distributiones, aut grata varietate unumquodq; distinguatur: in deliberatio suasiōi hac duo confirmanda sunt, ut & utile esse, quod suadet, ex fine demonstraret, & posse fieri ex causis; dissuasiōi horum alterum labefactare satis est, aut utile non esse, aut fieri non posse: in iudiciali verò quid in coniectura, quid in definitione, quid in qualitate, quid in legalibus questionibus vel accusatori vel reo sequendum sit tam multa ac tam copiose Rhetores praeceperunt, ut huius generis gratia tantum scripsisse videantur. Quae praecepta dispositionis natura vim adiuvant; sed nisi adsit prudentia, nulla est omnis praeceptorum traditio. Hec enim pars eloquentiae maiorem praeter ceteris prudentiam iudiciumq; requirit. Nunc verò illud dubitationem aliquam afferre videtur, quod Cicero cum dixit, ad probandam rem, videtur motus oblitus fuisse. verum ordo, qui ad faciendam fidem spectat, idem etiam quibusdam ornamentis & amplificationibus interpositis ad motum valet. qui porro motus à fide separari non potest; at fides sine motu esse potest.

Sed earum omnium rerum, ut aedificiorum, memoria est quasi fundamentum; lumen actio.

Sanè in Partitionibus Cicero ex rerum & verborum inuentione & collocatione quinque partes eloquentiae clarius, quam hoc loco deduxit. Nam inuentio rerum, & dispositio duas per se partes efficiunt, cum ratione & tempore disiunctae sint: verborum autem inuentio & collocatio, cum eodem sint tempore, nec intelligentia separantur, dumtaxat vnam partem constituunt, quae elocutio propriè dicitur. Quod autem quartum locum actionis

actioni dederit in partitionibus, quem hic, sicut omnes dicendi magistri, memoria tribuunt, non inscienter factum existima: nam actionem illic voluit eam intelligi, quæ domi exercetur, ac memoria simul commēdatur, non eam quæ se foris, atque vnā secum reliquas partes ostendit. *Quinque igitur sunt partes, quibus constat eloquentia, Inuentio, Dispositio, Elocutio, Memoria, & Actio.* quas nonnulli rhetorice partes appellant, quòd illarum preceptiones vniuersam benedicendi artē complectantur: alij Oratoris officia, quòd Orator ad persuadendum ex se illa præstare debeat. Earum omnium rerum] tam sententiarum, quàm verborum. Etenim, quidquid est, aut sub intelligentiam cadens, aut sub sensum, res dicitur, proprius tamen, quod aut cerni, aut tangi potest, corpus nominatur. Memoria est quasi fundamentum] Est enim memoria rerū & verborum dispositionis firma animi perceptio: quocirca dicitur thesaurus & custos omnium partium orationis. *Quæ* vt sit non contemnendum beneficiū naturæ, certè etiam exercitatione, velut aliæ partes, augenda, & artificio confirmanda est. Constat autem artificiosa memoria triū locis, quæ vel natura perfecit, vel manus absoluit; triū imaginibus, quæ sunt rerū effigies & simulacra. ideoq; Ciceronis sententia litteraturæ persimilis in dissimili genere, & quodammodo germana est. Nam vt litteraturæ cera indiget (veteres enim in cera scribere solebāt nondum inuento papyri vsu) & notis, quæ in cera imprimuntur; sic confectio memoriæ, tanquam cera, locis vititur, & in his, velut litteras, imagines collocat. Lumen actio] à gestu actio dicitur, à voce pronuntiatio: sed habet vtrumq; nomen communem significationem: finiturq; esse rerum & verborum cum dignitate moderatio. Lumen Cicero appellat, quia reliqua sepulta, &

quasi

De Inuent. 1.
Ad Heren. 3.
Fab. lib. 11.
cap. 2.

In Partib.

quasi in tenebris iacerent, nisi actionis lumen accenderet: rectè quoque eloquentia comitem vocaueris; quoniam quo modo dicatur, id est (inquit Cicero) in duobus, in agendo, & in eloquendo. Est enim actio quasi corporis quedam eloquentia, cum constet è voce atque motu.

In Oratore.

Actantum illa valet, ut pleriq; viri eloquentes actionis deformitate infantes, contra infantes indiferti &

In Oratore.

ineloquentes actionis dignitate eloquentes Cicerone teste putati fuerint. Itaq; non immeritò Demosthenes illi primas, secundas, & tertias adscripsit; quòd eloquentia sine actione nihil, contra actio sine eloquentia plurimum possit. Quamobrem intellige Oratorem à Cicerone dici non orationum modò compositorem; qua significatione Isocratem ritè vocaueris Oratorem, sed causarum auctorem, qui in senatu, foro, iudiciisq; versatur. Et ut ea, quæ diximus, ad Oratoris officia reducamus, primùm sententiæ inueniendæ sunt ad docendum acute, ad deletandum quasi argute, ad mouendum graues; tum disponendæ ad faciendam fidem & motum in suo quaque genere causarum accommodatè; ipsa quoque dictionis forma, cum docendum est, subtilis, cum interconciliandum, temperata, cum permonendum grauis esse debet.

In Oratore.

Ad hæc volet eloquens (ut Ciceronis verba referamus) contèta voce grauias, submissa lenias, temperata mediocri dicere apto corporis gestu & vultu. Omnium autem quasi fundamentum & custos est memoria, sine qua cuncta corruerent.

Ea igitur omnia, in quo summa, erit Orator peritissimus; in quo media, mediocris; in quo minima, deterrimus.

Itaque concludit vnã esse perfectæ eloquentiæ formam, quàm alius melius, quàm alius imitatur. Vnde gradus sunt in eloquendo plures pro hominum ingenio

&

et facultate; ipsa vero perfectio una. Quam sententiam illis verbis ante expressit, Optimum quidem unum est, et proximum, quod ei simillimum. ex quo perspicuum est, quod optimo dissimillimum sit, id esse deterrimum. Summa] optima, perfectissima, in summo gradu. Peritissimus] praestantissimus in dicendo artifex.

Et appellabuntur omnes Oratores, ut pictores appellantur etiam mali: nec generibus inter se, sed facultatibus different.

Simile et re, et appellatione adducit argumentum. Nam ut pictores dicuntur etiam mali, neque a bonis melioribus et optimis specie differunt, cum eandem artem exerceant, sed facultate; sic Oratores non genere et appellatione dissimiles inter se sunt, sed gradu. alioquin si genere differrent, ut Menander Homeri similis esse noluit, sic Lysias Demosthenis esse nolisset. At sericus est.

Itaque nemo est Orator, qui se Demosthenis similem esse nolit: at Menander Homeri noluit. genus enim erat aliud. id non est in Oratoribus.

Quod ab Oratoris tribus officiis, et eloquentia quinque partibus, quae Oratoris officiis deferuntur, probatum est. Demosthenis] omnium optimi, quo nihil potest cogitari perfectius: et quo Cicero ne Athenas quidem In Oratore. ipsas magis credit fuisse Atticas. Similem esse] Nam summum, et optimum ab omnibus per se expetit. Menander] Atheniensis, qui novae comediae multa edidit argumenta, quorum aliquot Terentius convertit. Homeri] poetae heroici, cuius duo extant praeclarissima poemata Ilias et Odyssea, eius laudes ab omnibus passim celebrantur. Genus enim erat aliud] Menandri comicum, Homeri epicum: quae genera quantum inter se distent, satis ante estensum est: cum aliud actiones il-

mum V

C

lustres

lustres imitetur, aliud humiles; aliud grani, aliud gracili oratione utatur; atque illius numeri heroici, huius sint iambici.

Aut etiam si est, ut alius gravitatem sequens subtilitatem fugiat; contra alius acutiorem se, quam orationem velit; etiam si est in genere tolerabile, certe non est in optimo.

Quia varia sunt hominum ingenia, non eadem res quemque delectat, nec possunt eadem omnes. Gravitatem sequens] sicut Pericles, qui natus ad res grandes, nunquam se voluit ad humiles demittere. Acutiorem] sicut Lysias, qui se ad minutas causas limavit. Ornatiorem] id est graviores. ornatus enim proprius est generis dicendi gravis. In genere] seu modo dicendi. Tolerabile] carens vitio & reprehensione. Non est in optimo] genere, & perfecto: quod non modo vitio caret, sed laudem etiam habet, & admirationem univ[er]sam eloquentie.

Siquidem quod omnes laudes habet, id optimum est.

Probat quod dixit à definitione optimi. Quod enim perfectissimum est, idem est optimum, & summum, in quo insunt omnia; cui verò aliquid abest, id neque summum, neque optimum, neque perfectum dixeris. Esse verò tres Oratoris laudes docere, delectare, permoveere, sententiis acutis, quasi argutis, & grauib[us], verbis etiam Latinis, puris, emendatis, propriis, illustribus, aptis, structura sua lenitate, & numerum quendam efficientibus, tum decente corporis gestu & vultu, voceque submissa, temperata contenta, servato in omnibus decoro, quod est munus proprium sapientia, iam demonstratum est.

Hæc dixi brevius equidem, quam res petebat, sed ad id quod agimus, non fuit dicendum pluribus.

Vnum

Vnum enim cum sit genus, id quale sit quærimus.

Haecenus probavit vnum esse genus eloquentiae perfectum: quod verò illi simile in hominibus inuentum fuerit, deinde monstrabit. Et quoniam instituerat non eius naturam vniuersam explicare, sed illi simile ali-quod ostendere, quod in hominibus agnosceretur, excus-
[sat se, quod breuius ista dixerit, Quam res petebat] rei natura. quam tamen in Oratore ad Brutum doctis-
[simè & elegantissimè expressit. Ad id quod agimus] agit autem id, ut cum sit vnum multis laudibus cumu-
[latam eloquentiae genus, illi Atticum simile esse intel-
ligatur.

Est autem tale, quale floruit Athenis.

Id est Attico simile. Porro tria genera dicendi non-
nulli per gentes & nationes diuiserunt, atque adscrip-
serunt Asianis ubertatem, Atticis tenuitatem, Rho-
diis mediocritatem. Atque illud Asianis accidisse id-
circo putat Eabius, quoniam cum Graeca lingua proprie-
tatem ignorarent, Græco sermone in Asia ciuitates in-
fluente, circumlocutionibus uterentur; atque inde fa-
ctum, ut illorum sermo nimia ubertate redundaret. Ve-
rùm Athenienses, quorum erat lingua proprietas, quod
sine vlla vitiosa abundantia limati essent, habiti sunt
tenuēs & pressi. At Rhodij interiecti medij quidam,
neque inflati Asiano sermone, neque Attico emuncti in-
dicati sunt. Sed non rectè sentiunt. Nam Asiani repu-
diantur ut tumidi & inanes; Rhodij quoque non pro-
bantur, quoniam illorum sermo è fonte puro non ema-
nat; Atticum verò genus idcirco optimum est, quia est
purum, tersum, & elegans, neque solum pressum, sed
etiam, quando res postulat, graue & temperatū. Etenim
(ut sentit Cicero) eloquentiae moderatrix semper fuit
auditorum prudentia. proinde quorum aures teretes &

Lib. xij.
cap. x.

In Oratore;

religiosa fuerunt, ut inepta & inornata respuerent, qui horum iudicio commendati sunt, eos proculdubio credendum est benedixisse. at qui huiusmodi fuerunt Atheniensium aures & iudicium, ita ut nihil possent nisi incorruptum & elegans audire. Igitur qui se ad Atticorum aures sinceras & prudentes accommodarunt, ij benedicere existimati sunt, & Atticè. Quamobrem de hoc nomine melius sentiunt, qui Atticè dicere ducunt esse optime dicere.

Ex quo Atticorum Oratorum ipsa vis ignota est, nota gloria.

Vis] facultas & virtus. Gloria] nomen & celebratio. Quis enim Oratores illos Atticos Demadem, Æschynem, Demosthenem aliosq; permultos non sentit ubique laudari? at quotus quisque illorum vim Atticam intelligit?

- Nam alterum multi videntur, vitiosi nihil apud eos; alterum pauci, laudabilia esse multa.

Hinc contra eos disputare incipit, qui Atticè dicere putabant esse tantummodò enucleatè & eleganter dicere. Hi partim rectè indicabant, quòd in Attico nihil insolens aut ineptum esse existimarent, partim falsebantur, quòd solam tenuitatem Attici esse censerent; cum ornate, graviter & copiose dicere Atticum sit, aut ne sit Æschynes, nène Demosthenes Atticus. Alterum] refertur ad id, quòd sequitur vitiosi nihil] neque in verbis, neque in sententiis, id quòd valet ad gloriam. Pauci] nimirum periti: quorum semper magna est paucitas. Laudabilia esse multa] ut subtilitatem & acumen, equalitatem & dulcedinem, gravitatè & cultum, atque energiam orationis.

Est enim vitiosum in sententiis, si quid absurdum, aut alienum, aut non acutum, aut subinsulsum est.

Ostendit

Ostendit vitia cuitata ab Atticis primū in sententiis, deinde in rebus. Absurdum] ineptum & absolum, ac sibi ipsi repugnans. Alienum] disunctum, minimeq; coherens. Non acutum] nō subtile, non perspicax, sed stolidum & quasi obtusum. Subinfulsum] aut paucos, aut nullos quasi sales & lepores habens.

In verbis si inquinatum, si abiectū, si non aptum, si durum, si longè petium.

Inquinatum] sordidum, quale curia stercois Glau-
cia. Abiectum] humile, rei dignitatem non adequans.
ut illud, In cista vestem muros rosere Camilli. Non
aptum] siue improprium, quod Greci ἀνάρη vocant,
cuiusmodi est sperare pro timere, cum speremus bona,
timeamus mala, sine aut plus aut minus re ipsa signifi-
cans. Durum] quod vel non bene sonet, ut Cicerani bra-
titas & beatitudo virumq; durum videtur, vel quod
minus commodè trāfertur, ut illud est, Iupiter hibernas
cana nino conspuit alpes. Longè petium] quod
longè translatum est, ut hoc, campos pacis sustulit, bed-
li montes excitauit. Poterat enim à tranquillo aut tem-
bato mari duci translatio. Neque saltem in simplicioribus
verbis est vitium, sed etiam in coniuñctis, si quid nō est
consequens. Quam rem quippe pueritiam pretermisit
Cicero, & in sententiarum quoque ordine peccatū. Si
quid loco non ponitur, cuius rei longa esset ac difficilis
explicatio, sed nihil ad id, quod nunc agitur, pertinens.

Hæc vitauerunt ferè omnes, qui aut Attici mu-
derantur, aut dicunt Atticè.

Hæc iuveniorum & sententiarum vitia. Nam hoc
primū est in laude positum Atticorum, quod incor-
rupti sunt & elegantes, neque ulla vitia maculati.

Sed quatenus valuerunt sani & sicci dumtaxat
habeantur, sed ita, ut palæstricè spariari in Xysto

De Natur.
Dcorum. i.

v. dil. miv
ix. qto

ut liceat, non ab Olympiis coronam petant.

Hos Oratores, qui vitia quidem vitarunt, quod est proprium Atticorum, sed laudabiles virtutes non habuerunt, appellat sanos & siccos, quia sunt bona valitudine & graciles, verum sine viribus, sine lacertis, sine sanguine colorisq; suauitate; ac similes dicit iis Athletis, qui possunt palastricè in Xysto spatari, hoc est, minutas causas agere, non autem ab Olympiis coronam petere, & in magnis gravibusq; causis auditorum assensionem captare. Sani] sine vlla agritudine, seu vitio. est autè vitii quævis mala vel animi vel corporis affectio; quod ad orationem quoque transfertur. Sicci] tenues seu graciles, qui robusti non sunt, & in dicendo minime vberes & copiosi. Sed ita, ut liceat] propter bonam valitudinem possint. Ut palastricè spatari in Xysto] deambulare palastritarum more in Xysto, hoc est, in minoribus causis versari. Xystum & Xystus apud Græcos idem significant, nimirum stadium tectum, in quo perhiberna tempora Athleta exercebatur: at Latini Xystos vocant porticus tectas, in quibus se Athleta per hiemem exercebant: Xysta verò subdiales ambulatio- nes, in quibus sudo celo suas exercebant palastras. Palastra verò luctatio est, qua membra exercentur. Ab Olympiis] Olympia ludi sunt in Jouis Olympici honore instituti, qui quinto quoque anno celebrabantur apud Pisas in Helide regione: quò ad spectandum omnes ferè Græciæ populi confluebant. In quod certantē qui prodibant, non solum integri hoc sani, sed etiam robusti ad valētes erant; quòq; magis placerēt, suauitatē quādā coloris studiosè curabāt. Coronam] dabatur autè victori alex corona, qua de ore multi scripserūt, præsertim ij, qui Pindari Olympia cōmētariis illustrarūt. Cū huiusmodi athletis Cicero magnificos Oratores confert.

Qui

Qui cū careant omni vitio, non sunt contenti quasi bona valetudine, sed vires, lacertos, sanguinem quærunt, quandam etiam suauitatem coloris, eos imitemur, si possimus.

Monet ut eos Oratores imitemur, qui cū careant omni vitio] omni prauitate. neque enim aliud est vitium, quam prauitas, & quod antè diximus, mala quedam affectio. Carere autem omni vitio est bona valetudine esse. Et quia metaphoricè loquitur vel ad explicandam, vel ad emolliendam metaphoram addit quasi. Viros] robur, siue efficaciam. Lacertos] brachiorum neruositatem. orationis verò nerui sunt argumentationes. Sanguinem] copiam & vbertatem. Quandam etiam suauitatem coloris] que à Venere venustus dicitur, pulchritudinem ipsam perficiens. orationis autem suauitas est ornatu numerus & æquabilitas. Si possumus] non enim omnia possumus omnes; neque eodem pacto à natura cōparati ad rem quālibet omnes sumus.

Sin minus illos potius, qui incorrupta sanitate sunt, quod est proprium Atticorum, quā eos, quorum vitiosa abundātia est, quales Asia multos tulit.

Quod si magnificos Oratores imitari non possumus, quia nos ad tātam excellentiā natura nō finxit, quoad possumus nostro studio eos imitemur, Qui incorrupta sanitate sunt] hoc est sani, siue vllō vitio, sed bona valetudine. Quod est proprium Atticorum] nimirum vitiosi nihil habere: quāquā non est hoc solū Atticorum. nam illi etiam grauitè & ampliè dicūt. Vitiosa abundātia] ea copia reprehenditur, que insolenter inflatur & turgēt, ac temerè & inconsulto redundat, & depascenda quasi luxurians seges est. Quales Asia multos tulit] ut Cariam, Phrygiam, Mysiam: quorum meminit in Oratore Cicero. Quare Asiaticum dicendi genus

viciosum est inflatum & tumidum. Atqui melius est sine vitio gracilem esse, quam malè corpulentum.

Quod cum faciemus (si modò id ipsum assequemur est enim permagnum) imitemur, si poterimus, Lysiam, & eius quidem tenuitatem potissimum.

Profecto ut in vita, sic etiam in oratione aliquos est necesse nobis proponamus, quorum studiosi esse velimus, alioquin velut absque rectore euagaretur & erraret oratio. Vbi considerandum est, quem eligamus, quid imitari velimus, & quantum. Itaque cum ad tenuem sed elegantem dicendi rationem vim nostram accommodare studemus, quòd ad maiora nati non sumus, aut certe non liceat per opportunitatem contendere, Lysiam nobis ad imitandum proponamus hoc in genere prastantissimum, ac Ciceronis sententia venustissimum ac politissimum: neque omnia quæ in Lysia sunt imitabimur, sed eius tenuitatem potissimum] qua ceteris excelsit. Id enim in quoq; imitari debemus, quod in eo maxime laudatur. (si modò id ipsum assequemur. Est enim permagnum.) quod antea tolerabile in genere dixit, si universæ rei perfectio spectaretur, hic hominum vires & facultatē animaduertens permagnum esse affirmat. & qui in aliquo genere excelluerunt, boni Oratores habiti sunt. Lysias unus è decem, qui in Græcia floruerunt, Oratoribus fuit, Cephali filius, natus Athenis, Syracensis oriundus, in dicendo tenhis & limatus, quem qui audiant, quamvis ipsi infantes sint, tamen illo modo confidunt se posse dicere. Nam (ut ait Cicero) orationis subtilitas imitabilis quidem illa videtur esse existimanti, sed nihil est expertenti minus. Et si enim non plurimi sanguinis est, tamen habeat succum aliquem oportet, ut etiam si maximis viribus careat, sit (ut ita dicam) integra valetudine. Scitè igitur dictum est, si modò

Fab. lib. x.
cap. xj.

In Oratore.

modò id ipsum assequemur. est enim permagnum. *Habes quem in humili genere imiteris, nempe Ly-
siam, qui magnum in hoc genere nomen adeptus est: &
quid, nimirum eius tenuitatem.*

Est enim multis in locis grandior: sed quia & priuatas ille plerasque, & eas ipsas aliis, & paru-
rum rerum claufulas scripsit, videtur esse ieiunior.
quoniam se ipse consulto ad minutarum genera cau-
saram limauerit.

*Idcirco eius tenuitatem imitari potissimum debe-
mus, quia licet interdum sese erigat, tamen in eo subti-
litas est maxime admirabilis: qui de industria se ad
minutas causas composuit & limauit. Decet autem in
aliquo id imitari, in quo ipse ceteris excellit. Priuatas]
causas in priuatis positas disceptationibus tum suscepit
ipse, tum aliis dedit agendas; cum Oratorem adhibere
non liceret, sicut legimus Socrati, dum in carcere esset,
elegatissimam orationem obrulisse. Claufulas] circui-
tus, vel periodos. Et paruorum rerum breues sunt &
anguste periodi, ut contra magnarum & grauium gran-
des & longi ambitus. Ieiunior] sicca, sicca verber & co-
piosum opponitur. Ad minutarum genera causarum
limauerit] ad priuatarum & paruorum controuer-
siarum genera formae sue potuerit. A fabris sumpta me-
taphora est. Unde mihi non probatur, qui dicendi cha-
racteres non ex rerum natura, sed ex ingeniorum vi de-
scribit; cum dicantur characteres orationis, hoc est, re-
rum, quae oratione explicantur, imagines. Quod autem
quis ad grauitatem sit magis natus, & aptior, aut ad
tenuitatem, concedendum est: sed in vitio erit, si aut hu-
milia grauitate, aut graua humiliter dixerit. Ad id
autem quisque vim suam intendat, ad quod se magis
idoneum cognoscit.*

Quod qui ita faciet, vt si cupiat vberior esse non possit, habeatur sanè Orator, sed de minoribus.

Minores sunt Oratores, qui minores causas siccè & submissè agunt: nec se possunt ad graniores erigere.

Magno autem Oratori etiam illo modo sepè dicendum est in tali genere causarum.

At magnus & perfectus Orator etiam ad humiles & priuatas causas orationem attenuat. Sæpè] quia se- pè ad illum deferuntur. tantum ergo Oratori prestat Orator.

Ita fit vt Demosthenes certè possit submissè dicere, elatè Lysias fortasse non possit.

Certè] affirmantis est. nam quod possit submissè dicere declarat eius contra Leptinem oratio. Fortasse] non enim probari potest ullo exemplo, quod istud possit, & facilius est de paruis rebus submissè, quàm de magnis elatè dicere.

Sed si eodem modo putant exercitu in foro, & in omnibus templis, quæ circum forum sunt collo- cato dici pro Milone decuisse, vt si de re priuata ad v- num iudicem diceremus, vim eloquentiæ sua fa- cultate, non rei natura metiuntur.

Captata occasione ex magni Demosthenis & Lysie minoris Oratoris comparatione, ostendit à decoro, quod in principio proposuerat, vnum esse perfectum Orato- rem, illumq; dicendi formas pro rerum conditione va- riare. Est autè decere quasi aptū esse, cōsentaneūq; tē- pori, & persone & rei: cuius decori ignoratione nō solum in vita, sed etiam in pōematis, & oratione peccatur. O- ratori verò videndum est non solum in sententiis, sed etiam in verbis quid deceat; nec in omnimodo genere, verum etiam in omni parte causarum. Quam enim, inquit Cicero, indecorum est, de stillicidiis cum apud

In Oratore.

bono

vnum

unum indicem dicas, amplissimis verbis & locis uti communibus: de maiestate verò populi Rom. summisse & subtiliter? Non omnis fortuna, non omnis honos, non omnis autoritas, non omnis etas, nec verò locus, aut tempus, aut auditor omnis, eodem aut verborum genere tractandus est, aut sententiarum: semperq; in omni parte orationis, ut vite quid deceat est considerandū: quod & in re, de qua agitur, positum est, & in personis & eorum qui dicūt, & eorū qui audiunt. Et Fabius Quin-
 tilianus inquit, Plures sunt eloquentia facies, quibus Lib. xij.
cap. x.
 Orator utetur, ut res exiget; nec pro causa modò, sed etiam pro partibus causæ. Nam ut non eodem modo pro reo capitis, & in certamine hereditatis dicitur; & sententiarum in senatu, & concionum, & priuatorum consiliorum seruatur discrimen: ita in eadem oratione aliter conciliatur, docetur, mouetur; partibus etiam orationis proœmy, narrationis, confirmationis, & perorationis mutato colore. Longa res, & subtili disputatione, & copia orationis dignissima, sed in Oratore multis à Cicerone tractata est. Ergo in causa Miloniana, in qua de nece P. Clodij agebatur, in foro dispositis militibus à Cn. Pompeio iussu Senatus, & in templis, quæ circa forum erant, ut Saturni, Castoris, & Pollucis, & si quæ erant alia, non seruasset Cicero decorum, si eodem pacto dixisset, ut apud unum indicem de questione priuata. Quod si quis eodem pacto dicendum arbitratur, is quid ipse possit considerat, non quid eloquentia natura postulet: quæ perit pro ratione decori, ut ne omnis locus, tempus, auditor eodem verborum genere tractetur, & sententiarum. Exemplo esse potest ipsamet pro Milone Ciceronis oratio, artificio & ornatu cunctis admirabilis.

Quare quoniam nonnullorum sermo iam incre-
 buit,

buit, partim se ipsos Atticè dicere, partim neminem nostrum dicere; alterum negligamus. Satis enim hic res ipsa respondet, cum aut nō adhibeantur ad causas, aut adhibiti derideantur: nam si arrideatur, esset id ipsum Atticorum.

Nunc orationem in eos conuertit, qui, quod pressè & ieiunè dicerent, Atticè se dicere predicabant, imbecillitatem suam appellatione sanitatis obtegentes, & quod eloquentie lumen afferre non possent, magni nominis umbra delitescere conantes. cumq; se Atticos predicabant, Ciceronem tanquam Asiaticum reprehendebant: quemadmodum alibi quoque se de sua copia & vbertate dicendi reprehensum Cicero refert, & Fabius his verbis testatur. At M. Tullium non habemus Euphranorem circa plurium artium species præstante, sed in omnibus, quæ in quoque laudantur, eminentissimum. Quem tamen & suorum homines temporum incescere audebant, ut tumidiorem, & Asianum, & redundantem, & in repetitionibus nimium, & in salibus aliquando frigidum, & in compositione fractum, exultantem, ac penè (quod procul absit) viro molliorem. Sed illos, qui se Atticos vocabant, Cicero contemnendos putat, quoniam cum Atticorum sit assensionem auditorum captare, ipsi vero aut non eligantur patroni, aut derideantur ad causam adhibiti, satis res ipsa declarat eos malos Oratores, nedum Atticos esse. Derideantur, illudantur, vel explodantur. Arrideantur] cum risu, & bona omnium gratia excipiantur, & laudentur. In derideantur, & arrideantur figura est verborum in eodem verbo ludens (ut Græco nomine utamur). Paronomasia.

Sed qui dici à nobis Attico more nolunt, ipsi autem se non Oratores esse profitetur, si teretes aures habent, intelligensq; iudicium, tanquam ad picturam

ram probandam adhibentur etiam iudicij faciendi cum aliqua solertia iudicandi.

Sensus est, aut fallor, qui nolunt nos Atticè dicere aut ipsi Oratores sunt, aut non: si Oratores non sunt, dum intelligentes sint, quemadmodum ad probandam picturam adhibentur etiā pingendi ignari, qui polleant aliqua solertia, sic ipsi ad iudicandum de Attico more dicendi admittentur. Nam doceri poterunt, si quid aut laudent, aut vituperent, quod aut laudandum, aut vituperandum non sit. Quod etiam in poëmatibus, ut in picturis, atque in aliis compluribus, (verba sunt ista Ciceronis lib. III. De officiis; quæ, quòd in huius loci declarationem facerent, lubenter apposui) vsu venit, ut delectentur imperiti, laudentq; ea, quæ laudanda non sint: qui iudem, quid in vnaquaque re vitij sit, nequeant iudicare; sed instructi atque docti à peritis facile desistunt à sententia. Teretes] rotundas, & perfectas, quæ apta & sonora sentiant, nec quicquam insolens aut ineptum accipiant. Ac Virgilius probum, & ex se aptum hominem, non aliunde pendentem, rotundum vocavit, hoc est, sapientem atque perfectum. Perfectio enim rotundi, firmitas vero rei quadrati forma describitur. Securus, mundi instar habens, teres atque rotundus. Intelligensque iudicium] prudens & sapiens. Porro ad recte iudicandum de eloquentia duo requiruntur, aurium sensus, quæ numerorum indices sunt. & mentis prudentia, quæ res & verba ab ineptis apta discernit. Faciendi] pingendi. Solertia] vigore animi, & acumine, ac prestantia.

Sin autem intelligentiam ponunt in audiendi fastidio, neque eos quicquam excelsum magnificentumq; delectat, dicant se subtile quiddam & politum velle, graue ornatumque contemnere: id verò
desinant

desinant dicere, qui subtiliter dicunt, eos solos Atticè dicere, id est, quasi siccè & integrè.

Quod si Oratores se esse profitentur, & solo tenui dicendi genere delectantur, dicat quid ipsi possint, aut velint; neq; suo fastidio rerum intelligentiam, sed illarum natura desinant, nec sua libidine, sed illius virtute eloquentiam metiantur. At rectè quidem Cicero ad Brutum scribit, Tantùm nunc quisque laudat, quantum se posse sperat imitari. Id est quasi siccè & integrè] declarat quid ex illorum sententia sit Atticè dicere: persistitq; in eadē metaphora sumpta à corporis valetudine, qua huc vsque semper usus est. Siccus idem est, qui gracilis; integer, idem qui sanus. Equidem isti rectè sentiebant, quod in Attico nihil insolens aut ineptum reperiretur; sed quod Atticus foret is, qui tenuis & inornatus esset, non rectè sentiebant.

Et amplè & ornatè, & copiosè cum eadem integritate Atticorū est; quid dubium est, vtrum orationē nostrā tolerabilē, an etiā admirabilē cupiamus?

Tolerabilis est oratio, quæ in aliquo genere tolerabili consistit carens vitio, & integra solum; admirabilis verò, quæ in sui admirationem audiētes rapit. Verum enim eloquentia (vt ait Cicero ad Brutum in quadam epistola scribens) sine admiratione nulla est. Efficiunt autem admirabilem eloquentiam (vt docet idē ad eundem scribens) duo in primis, si bene tractentur: alterum est ἡδυνόν, iucundum & come ad beneuolentiam conciliandā paratū, ad naturas pertines, ad mores, & ad omnē vitæ consuetudinē; alterū παθντικόν vehemens incitantū atq; incensum, quo perturbantur animi & concitantur: illud leni equabili & suauis oratione, hoc ampla graui & vehemēte tractandū est. Quamobrem si bene dicere Atticorum est, erit etiā Atticorū nō solum inte-

gre,

grè, sed cū eadē integritate, cū opus fuerit, etiam copiose & magnificè dicere. Nec quisquam est, qui nolit Atticorum Oratorum similem fieri, & orationem suam non solum tolerabilem, sed etiam admirabilem esse; hoc est, optimā. Quod contra eos dicitur, qui subtilitate contenti splendorem orationis & amplitudinē contemnebant: qua sola in aliorum admirationem venit Orator.

Non enim iam quærimus quid sit Atticè, sed quid sit optimè dicere.

Quasi dicat, etiā si ornatè dicere non esset Atticū, tamē quia istud etiā ad perfectā eloquētiæ speciem, quam quærimus, pertinet, amplè & magnificè quoque dicere studebimus. Quid sit optimè dicere] quæ sit eloquētiæ perfectā forma, quam ideā Plato vocat, ab ea, quam in hominibus videmus, abstracta: cui quæ simillima est, ea est optima: simillima verò est Atticorū Oratorū oratio. Quæ si ex perfectā illa, velut ex ore aliquo imago nō exprimeretur, laudabilis non esset. at quoniam exprimitur, proinde Atticè dicere est bene dicere, & qui Atticorum optimum imitatur, is proculdubio creditur optimè dicere. Igitur Atticæ eloquētiæ laus ab ipsius perfectæ eloquētiæ similitudine ducitur: & optimū dicēdi genus nō malè antea dictū est tale esse, quale floruit Athenis.

Ex quo intelligitur, quoniam Græcorum Oratorum præstantissimi sunt ij, qui fuerunt Athenis, eorum autem princeps facilè Demosthenes, hunc si quis imitetur, eum Atticè dicturum & optimè: ut quoniam Attici nobis propositi sunt ad imitandum, bene dicere id sit Atticè dicere.

Qui fuerunt Athenis] in ea enim vrbe eloquentia maximè floruit. Princeps facilè Demosthenes] quisenim eo diuinior, quis perfectior est? in quo virtutes omnes & laudes Oratoris extiterūt: se demittit & attollit quando

In Oratore.

quando vult, disputat subtiliter non minus quam *Lyfias*, argui è magis quam *Hyperides*, neque lenitate & splendore verborum *Æschyni* cedit. Multa sunt eius (ne à iudicio *Ciceronis*, & verbis discedam) tota orationes subriles, vt contra *Leptinem*: multa & tota graues, vt quedam *Philippica*; multa varia, vt contra *Æschynem*; false legationis, vt contra eundem pro *Ctesiphonte*. Iam illud medium quoties vult arripit, & à grauissimo discedens, eò potissime delabitur. Clamores tamen tum monet, & tum in dicendo plurimum efficit, cum grauitatis locis vtitur. quem qui imitabitur, *Atticè* dicet & optime. Propositi ad imitandum] quos imitemur, quoniam ad eloquentiæ formam, quod saepe diximus, vim suam præ ceteris accommodarunt.

Sed cum in eo magnus error esset, quale esset id dicendi genus, putavi mihi tuscipiendum laborem utilem studiosis, mihi quidem non necessarium.

Id dicendi genus] nempe *Atticum*, quod plerique (vt antea retulimus) gracile, siccum, & tenue solum esse censabant. Utilem studiosis] nam duorum præstantissimorum Oratorum exemplo quale sit *Atticum* dicendi genus facile agnoscunt; simul & rationem ex vna in aliam linguam conuertendi libros addiscunt.

Conuerti enim ex *Atticis* duorum eloquentissimorum nobilissimas orationes inter se contrarias *Æschynis* *Demosthenis*que: nec conuerti vt interpretes, sed vt Orator, sententiis iisdem, & earum formis tanquam figuris, verbis ad nostram consuetudinem aptis: in quibus non verbum pro verbo necesse habui reddere, sed genus omnium verborum, vimque seruaui. Non enim ea me annumerare *Lectori* putavi oportere, sed tanquam appendere.

Primum

Primum explicat rationem, quam in vertendo Græcæ orationes seruauit: deinde laboris sui fructum ostendit. Nobilissimas] longè optimas: ad quas spectatum tota serè Græcia conuenit. Commendat itaque primùm orationes; & quæ illæ sint demonstrat. Inter se contrarias] Æschynis contra Ctesiphontem, & pro Ctesiphonte Demosthenis. Nec conuerti vt interpre] cuius officium est ex vna lingua in aliam ita vertere, vt singula verba verbis reddantur, quemadmodum quoque inquit Horatius:

Nec verbum verbo curabis reddere fidus

Interpres.

In arte poetica.

Sed vt Orator] Orare quandoq; est petere; vnde Oratores dicuntur legati, qui ad petendum aliquid mittuntur: quandoque est causam agere; vnde Oratores vocantur, qui in foro causisq; civilibus versantur: quandoque Orator eloquentem significat, nimirum copiosè & ornatè quauis de re dicentem. atque eloquentia idcirco causarum actorum propria videtur, quoniam ipsi primi orationem exercuerunt & expolierunt. Itaque ab eloquendo Orator dictus est, Græcè ῥήτωρ: quæquam hoc nomen apud Latinos magistrum artis oratorie significat, at qui in fictis causis ingenium & vires exercent, neque in aciem prodeunt, a quibusdam declamatores, à nonnullis Sophistæ nuncupantur. Ergo vt Orator] qui verborum proprietati, copie & ornatui studet, hoc est, eloquentiæ. Sententiis iisdem] seruatis iisdem sensis. siquidē in vertendo hoc est in primis animaduertendum, ne sententia vel sensus immutetur. Earum formis tanquam figuris] quas Græci vocāt ὀξύμωρα, quosdam quasi (vt ait Cicero) gestus. Nā quemadmodum verborum, sic etiam rerum sue sunt figure:

In Oratore

D

quarum

quarum ad probandum alia sunt acriores, alia ad mouendum aptiores; ut praclare Fabius docet. Verbis ad nostram consuetudinem aptis] hoc est à nobis usitatiss, & in nostro more loquendi positiss. Verbum pro verbo reddere] quod est interpretis, non conuersoris. Genus verborum] liceat mihi dicere qualitatē, quam Graeci ποσότης vocant. Vim] quam Graeci δύναμις appellant, ut non minor significatio rei vis in Graeco, quam in Latino verbo sit. Non enim ea me annumerare lectori putaui oportere, sed tanquam appendere] metaphorā sumpta à vendentibus; quorum alij numerum, alij pondus earum rerum, quas vendunt, inspiciunt. qui verbum pro verbo reddunt, annumerare videntur; at qui sententiarum & verborum genera ac virtutes in vertendo seruant, ij rectè appendere dicuntur. Tanquam] ad emolliendam similitudinem, si durior, & ad explicandam, si obscurior est, commodè huiusmodi aduerbia quasi, tanquam, velut, & his similia adhibetur.

Hic labor meus hoc assequetur, ut nostri homines quid ab illis exigant, qui se Atticos volunt, & ad quam eos quasi formulam dicendi reuocent, intelligant.

Ostendit quem studiosis fructum labor iste allaturus sit. Nam intelligent quid sit Atticè dicere, & cognoscent in nouis istis Atticis copiam & ornatum deesse, ac posse illos, immo etiam debere in tenuem dicendi formam & subtilem, non in amplam illam & admirabilem, in qua Gracorum praestantissimi Oratores excellerunt, includi.

Sed exorietur Thucydides: eius enim quidam eloquentiam admirantur. id quidem rectè, sed nihil ad eum Oratorem, quem quaerimus. Aliud est enim

enim explicare res gestas narrando, aliud arguendo criminari, criménue dissoluere; aliud narratione tenere auditorem, aliud concitare.

Excludit modò genus dicendi historicorum, ab ea quam querit eloquentia forma. Quod etiam in Oratore ad Brutum his verbis scripsit: Ecce autem aliqui se Thucydidos esse profitentur, nouum quoddam imperitorum, & inauditum genus. Nam qui Lysiam sequuntur, causidicum quendam sequuntur, non illum quidem amplum atq; grandem, subtilem & elegantem tamen, & qui in forensibus causis possit præclare consistere. Thucydides autem res gestas, & bella narrat, & prælia, grauitè sanè & probè, sed nihil ab eo transferri potest ad forensè vsum & publicum. Id quidem rectè nam compositionis studio, & dicendi artificio facile omnes historicos superauit, sincerus & grâdis rerum pronuntiator, habitus historie pater: qui de bello Peloponnesiaco historiam non minus prudenter & grauitè, quàm verè scripsit. Sed nihil ad eum Oratorem, què quærimus] Oratorem antea diximus interdum eum intelligi, qui quauis de re eleganter loquitur; at verò hic cum Cicero intelligit, qui in foro causisq; civilibus versatur, cuiq; propositum est docendo, delectando, mouendo persuadere. Quoniam verò Thucydides semper est densus breuis & instans sibi habens obscuras sententias & abditas, vix vt intelligatur, quod in oratione civili maximum vitium esset, nihil ferè ex eo in forensè vsum transferri potest. Aliud est enim explicare res gestas narrando] quod est proprium historici. Aliud arguendo criminari, criménue dissoluere] quod est Oratoris in genere Iudiciali: quod duobus officiis constat accusatione & defensione. Porro huius maximè generis

neris Cicero meminit, quoniam in eo suas vires omnes & laudes eloquentia maximè explicat, & ostentat. Aliud narratione tenere auditorem, aliud concitare] à diuersis officiis dissimilem debere vtriusq; orationem esse demonstrat. Vnde Oratoris, quia mouere affectus debet, & rapere in suam sententiam auditorem, grauis & vehemens est oratio; historici verò lenis & aquabilis, cui propositum modò est lectorem narratione sua detinere.

At loquitur pulchrè. Num melius quàm Plato? Necessè tamen Oratori, quem quærimus, controuersias explicare forenses dicendi genere apto ad docendum, ad delectandum, ad permouendum.

Proponit, quod obiiceretur, Thucydidem pulchrè loqui & eleganter, tum à maiori respondet obiectioni. Num melius quàm Plato? qui vel acumine differendi, vel eloquendi facultate reliquorū est magister & princeps: cuius (ut dicunt Græci) sermone, si vellet, Iupiter loqueretur. Sed eius oratio forensi Oratori vsui non est. Nam historici & philosophi vel narrando, vel docendo vnā formulā orationis sequuntur tenuem & elegantem, non abhorrentem ab ipsarum rerum tractatione: at Orator iste, qui forenses controuersias, seu causas explicat, orationis genus adhibere debet aptum ad docendum, ad delectandum, ad permouendum: in quo insit cum breuitate acumen, cum lenitate suauitas, cum vehementia grauitas.

Quare si quis erit, qui Thucydidio genere causas in foro dicturū esse profiteatur, is abhorreat etiam à suspitione eius, quæ versatur in re ciuili & forēsi: qui Thucydidem laudauit, ascribat suæ nostram sententiam.

Et si Cicero quodam in loco dixit Oratoris munus esse historiam scribere, & nos in eo libello asseruimus, quem De scribenda historia composuimus, quod videlicet omnis cultus orationis aut sit Oratoris, aut ab Oratore petendus; tamen oratio, quæ rerum gestarum explicationi conuenit, longè à forensi dictione, quam quaerimus, dissimilis est. Quod si quis (etenim varietas ingeniorum semper scriptorum peperit varietatem, & lectorum) causas forenses historico dicendi more dicturum se profiteatur, is etiam remouere a se studeat omnem suspicionem eius dicendi rationis, quæ in foro causisq; civilibus versatur; & qui Thucydidem laudat, sentiat quoque idem cum Cicerone, nempe historici orationem nihil ad forenses Oratorem pertinere.

Quin ipsum Isocratem, quem diuinus autor Plato suum ferè æqualem admirabiliter in Phædro laudari fecit à Socrate, quemq; omnes docti summum Oratorem esse dixerunt, hunc in numero non repono. Non enim in acie versatur & ferro; quasi rudibus eius eludit oratio.

Non modò Historicorum & Philosophorum, sed etiam Sophistarum orationem differre ab ea formæ eloquentiæ, quam quaerit, affirmat: ut minus mirum videatur, si illorum oratio ad perfectam eloquentiæ formam referri non debeat, cum istorum non possit, quorum studium in eloquentia totum positum est. Sophistas antè diximus à nonnullis declamatores vocari: declamatores verò eos esse, qui in fictis se causis exercent. Est ergo à maiori ad minus argumentum. Ipsum Isocratem] utpotè Sophistarum optimum; quem unum æqualis Plato. & quidem exagitator omnium rhetorum miratur. In Phædro laudari fecit à Socrate] quem

Platonis locum Cicero sic conuertit in Oratore. Est in extrema pagina Phadri his ipsis verbis loquens Socrates. Adolefcens etiam nunc ô Phadre Ifocrates est. Sed quid de illo augurer, lubet dicere. Quid tandem inquit ille. Maiore mihi ingenio videtur esse, quam vt cum orationibus Lysia comparetur: præterea ad virtutem, maior indoles: vt minime mirum futurum sit, si cum ætate processerit, aut in hoc orationum genere, cui nunc frudet, tantum quantum pueris, reliquis præstet omnibus, qui vnquam orationes attigerunt: aut si contentus his non fuerit, diuino aliquo animi motu maiora cõcupiscat. Inest enim natura philosophia in huius viri mente quadam. De Ifocrate etiam Fabius ingeniorum acutissimus & præstantissimus iudex hæc scribit: Ifocrates in diuerso genere dicendi nitidus & comptus, & palestra quam pugna magis accommodatus, omnes dicendi Veneres sectatus est, nec immerito, auditoris enim se, non iudicis comparat, in inuentione facilis, honesti studiosus, in compositione adeo diligens, vt cura eius reprehendatur. Hæc Fabius. Et de Ifocratis ludo præstantissimi in omni genere studiorum, quasi ex equo Troiano innumeri principes exisse dicuntur. Cuius gloria permotus Aristoteles cœpit artem dicendi profiteri, iactans versum illum ex Philocteta Sophoclis tragœdia deflexo sensu,

ἀπὸ τοῦ σιωπᾶν, ἢ ἰσοκράτην ἐὰν λέγειν.

Non in acie versatur & ferro] grauiore causas non egit, neque in foro magnas causas tractauit: vnde corona, velut ab Olympiis, petitur, assensus inquam & approbatio audientium: sed intra parietes se continuit dictus ἰσχυρόν &, quoniã voce impeditus esset. Quasi rudibus eius eludit oratio] quod Fabius dixit, palestra,

stre, quàm pugne magis accommodata. Rudes baculi sunt, quibus exercitationis gratia inter se certabant, gladiatores. Vnde ad magni Oratoris nomen gravitas & vehementia requiritur, quæ audientes in admirationem traducit.

A me autem (vt cum maximis minima conferam) gladiatorum par nobilissimum inducitur; Æschynes tanquam Æserninus, vt ait Lucilius,

— non spurcus homo, sed doctus & acer

Cum Pacidiano hic componitur optimū longè
Post homines natos.

Nihil enim illo Oratore arbitror cogitari posse diuinius.

Æschynem & Demosthenem verè Oratores, non sophistas, quòd grauissimas causas in foro agerent, atq; in acie versarentur & ferro, ne à proposita metaphora discederet, gladiatores vocauit: atque alterum Æsernino docto & acri, alterum Pacidiano omniū mortalium optimo, qui sunt apud Lucilium, similem facit. De quibus hac etiam Fabius. Oratorum longè princeps Demosthenes ac penè lex orandi, tanta vis in eo; tum densa omnia, ita quibusdam nervis intenta sunt; tum nihil otiosum: is dicendi modus, vt nec quid desit in eo, nec quid redundet, inuenias. Plenior Æschynes, & magis fusus, & grandiori similis, quo minus strictus est; carnis tamen plus habet, lacertorū minus. Æserninus cum Pacidiano in prouerbium abiit pro pugna equali. cui simile illud est, Bithus cum Bacchio. Horum carminum Lucilij, quæ libro quarto Satyrarum habentur, meminit etiam Cicero Tuscul. II. & in Bruto.

Lib. 10. cap. 1

Huic labori nostro duo genera reprehensorum opponuntur: Vnum hoc, verū melius Græcè: &

D 4 quid

quid possint ipsi melius Latine: alterum, Quid istas potius legam, quam Græcas? Iidem Andriam & Synephræbos, nec minus Terentium & Cæcilium, quam Menandrum legunt; nec Andromachiam, aut Antiopam, aut Epigonos Latinos recipiant, sed tamen Ennium, & Pacuuium, & Accium potius, quam Euripidem, & Sophoclem legunt. Quod igitur est eorum in orationibus à Græco conuersis fastidium, nullum cum sit in versibus?

Occurrit duobus reprehensorum generibus. Primum quod obiicitur est, nō aequè bene scriptas esse Latine, cui satis habet respondere, illos certè melius Latine nō posse. Alterum, potius legendas esse Græcas; ad quod inquit à pari non debere in orationibus è Græco conuersis fastidium ullum esse, cum nullum sit in versibus. Quod probat exemplis. Eandem sententiam lib. 1. De finibus bonorum & malorum legimus contra eosdem reprehensores. Verba sunt hæc: His igitur est difficilior satisfactura, qui se Latina scripta dicunt contemnere: in quibus hoc primum est, in quo admirer, cur in grauissimis rebus non delectet eos patrius sermo, cum iidem fabellas Latinas ad verbum de Græcis expressas non inuiti legant. Quis enim tam inimicus penè nomini Romano est, qui Ennii Medeam, aut Antiopam Pacuui spernat, aut reiciat? qui se iisdem Euripidis fabulis delectari dicat, Latinas litteras oderit. Synephræbos ego (inquit) potius Cæcili, aut Andriam Terentii, quam utramque Menandri legam. A quibus tantum dissentio, ut cum Sophocles vel optimè scripserit Electram, tamen malè conuersam Attilii mihi legendam putem: de quo Licinius Ferreum scriptorem, verum, opinor, scriptorem tamen, ut legendus sit. Rudem enim esse in nostris

stris Poëtis aut inertissima segnitia est, aut fastidij delicatissimi.

Sed aggrediamur iam quod suscepimus, si prius exposuerimus, quæ causa in iudicium deducta sit.

Quo melius orationes intelligerentur, questionem, in qua versantur, paucis explicuit, illarum inquam argumentum. Causa] controuersia, siue questio.

Cùm esset lex Athenis, ne quis populi scitum faceret, vt quisquam corona donaretur in magistratu, priusquam rationes retulisset; & altera lex eos, qui à populo donarentur, in concione donari debere: quia in senatu Demosthenes curator muris reficiendis fuit, eosque refecit pecunia sua: de hoc igitur Ctesiphon scitum fecit, nullis ab ipso rationibus relatis, vt corona aurea donaretur, eaque donatio fieret in theatro populo conuocato, qui locus non est concionis legitimæ: atque ita prædicaretur, eum donari virtutis ergò, beneuolentiæque quam erga populum Atheniensem haberet.

Hoc ipsum argumentum fusius tractat Libanius. nos paucis euoluamus. Vt Philippus Alexandri Magni pater rex Macedonum victis Thebanis illorum vrbi presidium imposuit, Athenienses, qui in eodem bello Thebanorum socij fuerant, à rege sibi metuentes, vrbis moenia, quæ multis in locis labefactata erant, reficienda decreuerunt. Cui operi decem ex vnaquaque tribu electi sunt: quorum vnus fuit Demosthenes è tribu Pandionis; qui non modo operam suam præstitit, sed etiam priuatam pecuniam in reficiendis patria muris impendit. Quamobrem Ctesiphon vnus ex his, qui Remp. administrabant, retulit sententiam ad senatum de donando Demosthene ob tale beneficium à senatu & po-

pulo aurea corona in Dionysij theatro: qui maximus honor apud Athenienses benemeritis ciuibus dabatur. Itaque in Dionysij Theatro aurea corona Demosthenes donatus est acclamante pracone, ὅτι σεβαστὸν δῖμοσθέων δῖμοσθέους πατριεῖα ἢ πόλις ἀρετῆς συμπαρόντος ἔχοντα, καὶ εὐνοίας τῆς πόλεως αὐτῶν. Quod cum factum esset contra leges, occasionem Aeschyni obtulit accusandi Ctesiphontem, & eius nomine in iudicium facta & famam Demosthenis vocandi. Priusquam rationes retulisset] administrata rei. Hec una lex erat, qua prohibebat neq. populi scitum fieri, neque donari corona quemquam posse, qui cuipiam rei praefectus esset, si non rationes illius rei prius retulisset. Demosthenes autem non relatis rationibus plebiscito à Ctesiphonte facto corona donatus est. Qui à populo donarentur, in concione donari debere] Senatus, si donare aliquem corona voluisset, alio in loco, praterquam in curia, donare non poterat: nec populus nisi in curia, seu consilij loco, quem ~~τοὺς~~ Graeci vocant. Erat & tertia lex, qua iubebat totam illius vitam inspicere, & uniuersam Reip. administrationem, vt acta publica, quae in Matronum (quo in loco Phrygia Dea sacro acta publica continebantur) inferrentur, rectè scripta essent, ac nullius falsitatis argui possent. Nullis ab ipso rationibus relatis] id quod lex prima prohibebat. In theatro] Dionysij, siue Liberi patris, aut Bacchi: quo in loco tragoedia, quae à Bacchi victoriis principium duxere, agebantur. Populo conuocato] qui conuentus παννύχτι dicebatur. Qui locus non est concionis legitimae] consilij locus. Legitima verò donationis huiusmodi loca secundum alteram legem erant pro senatu curia, pro populo concio. Contra tertiam legem erat illud, quod postmodum dicitur: quoniam

quoniam Demosthenes nec vir bonus esset, nec benemeritus de ciuitate.

Hunc igitur Ctesiphontem in iudicium adduxit Æschynes, quod contra leges scripsisset. Vt & rationibus non relatis corona donaretur; & in theatro; & quod de virtute eius & beneuolentia falsa scripsisset; quoniam Demosthenes nec vir bonus esset, nec benemeritus de ciuitate.

Volebatq; Æschynes ut Demosthenes eodem ordine responderet, ac primum de rationibus non relatis, tum de loco, postremò de gestis à se rebus diceret. Verum Demosthenes ab eo, quod erat firmissimum, cœpit; ac primum de sua in patriam beneuolentia, rebúsque à se gestis disseruit, tum de rationibus, postremò de loco: ac post ad beneuolentiam suam erga patriam, & merita rediit: in qua beneuolentia totius causæ maximum firmamentum collocauerat.

Causa ipsa abhorret illa quidem à formula consuetudinis nostræ; sed est magna. Habet enim & legum interpretationem satis acutam in vtramque partem, & meritorum in Remp. contentionem sanè grauem.

Consuetudinis nostræ] *quoniam Romani in huiusmodi contentionibus & causis minimè versabantur. Status autem, in quo versatur causa, est qualitatis, seu negotialis. Agitur de legibus, de scripto & voluntate, ac disputatur in utramq; partem: atque agitur de meritis in Remp. que potissimum qualitate cernuntur. Interpretationem satis acutam] acumen esse debet interpretationis, contentionis granitas.*

Itaque causa fuit Æschyni, quoniam ipse à Demosthene esset capitis accusatus, quod legationem
ementitus

ementitus esset, ut vlciscendi inimici causa nomine Ctesiphontis iudicium fieret de factis fama que Demosthenis.

Causa, quæ Æschynem induxit in hanc accusationem, fuit, ut Demosthenem vlcisceretur, à quo prius ipse falsa legationis accusatus fuisset. Nam rebus cum Philippo malè gestis circa Amphipolim, Athenienses ad postulandum à rege pacem decem legatos miserunt: pactisq; induciis ad ineundum fœdus eosdem remiserunt; inter quos fuerunt Æschynes & Demosthenes. Demosthenes verò postea Æschynem falsa legationis accusauit, obiciens quod Philocrati turpes & inutiles pacis conditiones ferenti subscripisset, quod statutum tempus inaniter contrinisset, vnde multa Philippus in Thracia occupauit; quod ad Senatum falsa renuntiasset. quæ res erat omnino capitalis.

Non enim tam multa dixit de rationibus non relatis, quàm de eo, quod ciuis improbus, ut optimus, laudatus esset.

Iudiciũ nomine quidem sit Ctesiphontis, sed re vera de factis fama q; Demosthenis. Vnde satis quaritur in principio ferè orationis suæ Demosthenes, quod iudicium videatur contra Ctesiphontem institutum, sed de sua fama, virtute, & vita fiat.

Hanc multam Æschynes à Ctesiphonte petiit quadriennio ante Philippi Macedonis mortem: sed iudicium factum est aliquot annis pòst, Alexandro Asiam tenente.

Notatur tempus quo Æschynes petiit Ctesiphonti multam, quæ erat quinquaginta talentorum, irrogari; Quadriennio ante Philippi Macedonis mortem] qui à Pausania nobili cine Macedone (ut refert Iusti-
nus)

nus) interfectus fuit; sed quod iudiciū factū est Alexandro iam Asiam tenente victo Persarum rege Dario.

Ad quod iudicium concursus dicitur è tota Græcia factus esse.

Quæ ad sacra Dionysia conveniens donari aurea corona Demosthenem in theatro viderat.

Quid enim aut tam visendum, aut audiendum fuit, quàm summorum Oratorum in gravissima causa accurata, & inimicitis accensa contentio?

Sed Æschynes suffragiis destitutus, ut quidam volunt, in exilium missus fuit; ut alij confirmant, Rhodum sibi sponte delegit: ubi cum Demosthenis orationem contra se habitam legisset, miratibus cunctis, quid si illam, inquit, bestiam audissetis?

Quorum ego orationes si, ut spero, ita expressero virtutibus utens illorum omnibus, id est, sententiis, & earum figuris, & rerum ordine, verba persequens eatenus, ut ea non abhorreant à more nostro (quæ si è Græcis omnia conuersa non erunt, tamen ut generis eiusdem sit elaborauimus) erit regula, ad quam eorum dirigantur orationes, qui Atticè volunt dicere.

Concludit has orationes, si rectè, ut sperat, expresserit, fore his qui Atticè volunt dicere, tanquàm regulam suæ normam, ad quam orationem suam dirigant, cuius rei gratia laborem hunc conuertendi suscepisse se antea testatus est. Rationem verò, quam in conuertendo tenuit, etiam antè monstrauit. Non verbū verbo reddidit, sed eundem ordinē rerū seruauit, sententiisq; iisdē vti se est, & sententiarū figuris. verbis verò in Romano sermone positis, atq; vsitatis, eādēq; ferè vim & significationē cū Græcis habētibus. Unde prima conuersoris cura esse debet, ut
sententias

sententiis ritè explicet, illarumq³ vim & ornatum accuratè aperiât, tum vt verba sint Latina & usitata, modusq³ dicendi consuetus & proprius. Quod faciet, si non ea se interpretis lege astrinxerit, vt habeat verbum verbo reddere.

Sed de nobis satis: aliquando enim Æschynem ipsum Latinè dicentem audiamus.

Quas orationes è Græco à Cicerone conuersas D. Hieronymus se vidisse affirmat; sed eas nobis vt per multas res alias præclaras iniquitas temporum eripuit.

F I N I S.

cop. R. quatuor ven. l. e.

ANTVERPIAE
EXCVDEBAT CHRISTOPHO-
RVS PLANTINVS, ARCHI-
TYPOGRAPHVS REGIVS,
ANNO CLO. ID. LXXXI.
MENSE IVNIO.

Dr. Boq. And the Mors
V

tem
an
me

refu
me

